

'Ik was een vreemdeling, en gij hebt Mij geherbergd'

Een onderzoek naar de motivatie van vrijwilligers om actief
te zijn in de noodopvang van uitgeprocedeerde asielzoekers

'Ik was een vreemdeling, en gij hebt
Mij geherbergd': Een onderzoek naar
de motivatie van vrijwilligers om
actief te zijn in de noodopvang van
uitgeprocedeerde asielzoekers /
Marleen FOLKERTS – 2007
Godsdienstwetenschap

Marleen Folkerts
s1207202
Dr. M.W. Buitelaar
Dr. Ch. Jedan

'Ik was een vreemdeling, en gij hebt Mij geherbergd'

**Een onderzoek naar de motivatie van vrijwilligers om actief
te zijn in de noodopvang van uitgeprocedeerde asielzoekers**

**Marleen Folkerts
s1207202
Dr. M.W. Buitelaar
Dr. Ch. Jedan
Doctoraalscriptie
14 augustus 2007**

De titel is afkomstig uit:
Mattheüs 25:35
Statenvertaling

Voorwoord

Een scriptie schrijven over een actueel onderwerp is spannend. Er kunnen namelijk ineens veranderingen in je onderzoeksgebied plaatsvinden. Terwijl ik dit voorwoord schrijf, is er politieke verandering voorgevallen, die veel invloed heeft op het gebied waar ik onderzoek heb gedaan. Ik heb onderzoek gedaan bij vrijwilligers die actief waren in een noodopvang van uitgeprocedeerde asielzoekers. De politieke verandering was het besluit van de regering voor de komst van een generaal pardon.

In de loop van de studie Godsdienstwetenschap kreeg ik belangstelling voor ontwikkelingen in Europa. In het bijzonder voor de ideeën over Europa en identiteitsconstructies die in Europa een rol spelen, zoals etniciteit, nationaliteit, cultuur en religie. Bij deze identiteitsconstructies spelen in- en uitsluiting van individuen en groepen een grote rol, waardoor grenzen worden geconstrueerd. Deze grenzen lijken migranten te doorkruizen, te bevragen en te versterken. Een verbeelding van dit thema is de bestorming van het "Fort Europa" door immigranten van buiten de Europese Unie. Doordat ik een stage bij een migrantenorganisatie in Spanje liep, volgde ik de interesse die ik voor migratie koesterde. In deze stage was ik vooral bezig met de zijde van de immigranten.

Om ook de andere kant te belichten, wilde ik een scriptie schrijven, waarin de aandacht lag op de reactie van de autochtone bevolking op de komst van immigranten. Ik besloot om de motivatie van (christelijke) vrijwilligers te onderzoeken, die actief zijn in de noodopvang van uitgeprocedeerde asielzoekers. Ik wilde weten wat mensen drijft om zich bezig te houden met juist die asielzoekers wiens vooruitzichten uiterst somber zijn. Ik vroeg me namelijk af waarom vrijwilligers zich bekommeren om mensen die ze niet kennen, waarmee ze weinig overeenkomsten hebben en aan wie de hulpverlening omstreden is. Om christelijke vrijwilligers te vinden, zocht ik een kerk van waaruit noodopvang werd georganiseerd. Ik kwam terecht bij een PKN (Protestantse Kerk Nederland) gemeente gelegen in het midden van het land.

Graag zou ik Bertjan willen bedanken voor zijn bemiddeling waardoor ik bij de Stichting Noodopvang met mijn onderzoek kon beginnen. Daarnaast zou ik Pauline en Sarah willen bedanken voor de vele (gezellige) uurtjes achter de computer en in de pauzes. Het eenzame avontuur van het scriptieschrijven werd hierdoor heel wat minder alleen. Annerieke wil ik bedanken voor 'de puntjes op de i'. Verder wil ik mijn scriptiebegeleiders Marjo Buitelaar en Christoph Jedan heel hartelijk bedanken voor de motivatie en vooral de inspiratie om mijn scriptie af te ronden.

De vrijwilligers van de Stichting Noodopvang wil ik bovenal bedanken voor hun medewerking aan het onderzoek voor mijn scriptie. Deze mensen gunden mij een blik in hun leven en belevingswereld, waar ik heel dankbaar voor ben. De openhartigheid van de vrijwilligers in de interviews was heel bijzonder.

Inhoudsopgave

Inleiding		1
Hoofdstuk 1 Contextuele verankering van het onderzoek		9
1.1 Drie onderzoeken		9
1.1.1	Van Daal	9
1.1.2	Mostyn	11
1.1.3	Sherrott	14
1.1.4	Reflectie	18
1.2 Maatschappelijke context		20
1.2.1	Het immigratie- en asielbeleid	20
1.2.2	Het ontstaan van de Stichting Noodopvang	25
1.2.3	Organisaties rondom en visies op de uitgeprocedeerde asielzoekers	27
1.2.4	Reflectie	30
Hoofdstuk 2 De onderzoeksgroep		31
2.1 Analyse van de onderzoeksgroep		31
2.1.1	Sekse	31
2.1.2	Leeftijd	33
2.1.3	Opleidingsniveau	33
2.1.4	Politieke voorkeur	34
2.1.5	Religie	34
2.1.6	Deelidentiteiten	36
2.1.7	De visie van de vrijwilligers op de overheden	38
2.1.8	De visie van de vrijwilligers op de kerk	40
2.1.9	De visie van de vrijwilligers op de uitgeprocedeerde asielzoekers	42
2.1.10	De visie van de vrijwilligers op de noodopvang	45
2.2 Portretten		43
2.2.1	Meneer Hofkamp	43
2.2.2	Mevrouw Zijlstra	44
2.2.3	Mevrouw Grijpstra	47
2.2.4	Meneer de Ridder	50
2.2.5	Reflectie	51

Hoofdstuk 3 De resultaten	52
3.1 Opmerkingen vooraf	52
3.1.1 Sociale beweegredenen	53
3.1.2 Een ervaring of gebeurtenis	55
3.1.3 Voldoening	57
3.1.4 Onrecht	58
3.1.5 Religieuze beweegredenen	60
3.1.6 Reflectie	62
Conclusie	65
Bibliografie	

Inleiding

Inleiding

In de jaren tachtig bereikten kerken die kerkasiel verleenden de krantenkoppen. In deze kerken verbleven uitgeprocedeerde asielzoekers, omdat de kerkgebouwen een soort vrijplaats vormden. De kerken boden onderdak om op die manier de uitzetting van de asielzoekers te voorkomen. Tegenwoordig bestaan er nog weinig kerken die kerkasiel verlenen, er zijn echter nog steeds veel kerkleden actief in de opvang van uitgeprocedeerde asielzoekers. Er lijkt een verschuiving plaats te hebben gevonden van hulp van de kerk (als gemeenschap) naar hulp van individuele kerkleden, die elkaar vinden in de wens om hulp te bieden aan uitgeprocedeerde asielzoekers. Wat drijft kerkleden om hulp te bieden aan deze specifieke groep mensen? De vraag naar de motivatie van deze vrijwilligers (dit betreft namelijk over het algemeen vrijwilligerswerk) om actief te zijn in de noodopvang van uitgeprocedeerde asielzoekers, zal ik in deze scriptie proberen te beantwoorden.

Het onderzoek voor deze scriptie heb ik uitgevoerd bij een Stichting Noodopvang in het midden van het land. Deze stichting verleent onderdak aan een aantal gezinnen en individuele uitgeprocedeerde asielzoekers. Deze vorm van noodopvang gaat in tegen het Nederlandse asielbeleid van de landelijke overheid. Het verzoek van de asielzoekers om asiel was namelijk op het moment van de opvang, en ten tijde van mijn onderzoek, door de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) afgewezen. Dat betekent dat de uitgeprocedeerde asielzoekers vanaf dat moment geen recht meer hebben op opvang en andere voorzieningen (zoals gezondheidszorg).

In de stichting zijn elf mensen actief in de leeftijd van negenenveertig tot zevenenzeventig jaar. Onder de vrijwilligers zijn vier mannen en zeven vrouwen en tien van de elf geïnterviewden zijn christelijk. Het merendeel van de christelijke vrijwilligers is lid van de Protestantse Kerk Nederland (PKN). De PKN is een samenvoeging van een aantal verschillende kerken, namelijk de Gereformeerde Kerken in Nederland, de Nederlands Hervormde Kerk en de Evangelisch-Lutherse Kerk. Deze samenvoeging is van recente datum (in 2004) en was vooral op bestuurlijk vlak belangrijk.

Korte historische schets van vrijwilligerswerk en de verzuiling in Nederland

Tot aan het begin van twintigste eeuw lag in Nederland de sociale zorg bij de kerken. Dit betekende onder meer dat de kerk de zorg voor armen, zieken en wezen op zich nam. Tijdens de verzuiling, een ontwikkeling waarbij er een

sociale segmentering via levensbeschouwelijke lijnen plaatsvond, waren de organisatievormen vooral op levensbeschouwing gebaseerd. De verzuiling had qua aantallen organisaties met een levensbeschouwelijke grondslag een piek tussen de Eerste en de Tweede Wereld Oorlog. De organisatievormen, meestal verenigingen, besloegen veel levenssferen, zoals het onderwijs, de politieke partijen, de zieken- en bejaardenzorg, vakbonden en de media. Via deze verenigingen vond veel vrijwilligerswerk plaats. Dat betekende dat het vrijwilligerswerk was met een levensbeschouwelijke inslag.¹

Vanaf de jaren zestig ontzuilde de Nederlandse samenleving. Men vond het niet meer vanzelfsprekend dat verenigingen een levensbeschouwelijke grondslag hadden. Ook politiek hoefde niet meer per se verbonden te zijn met godsdienst, daarom nam de voorkeur voor confessionele politieke partijen af. Dat gold ook voor het confessionele onderwijs.² Onder andere de kerk was dus steeds minder relevant in veel maatschappelijke sferen. Ook werd het gedrag van het individu steeds minder bepaald door religieuze opvattingen en gebruiken en daalde het aantal kerkleden.

Leo Willems, een sociaal-psycholoog, stelt dat onderzoekers aannamen dat de participatie in vrijwilligerswerk zou afnemen, omdat voorheen veel vrijwilligerswerk vanuit confessionele verenigingen en organisaties werd gedaan. Doordat deze verenigingen en organisaties in aantallen afnamen, verwachtte men dat het vrijwilligerswerk ook zou afnemen. Uit onderzoek blijkt dit niet het geval te zijn. Sinds 1974 zijn er in Nederland onderzoeken uitgevoerd naar de deelname aan vrijwilligerswerk. Er kan niet worden gesproken over een duidelijke af- of toename van participatie in vrijwilligerswerk, men neemt aan dat sinds de ontzuiling deze participatie gelijke tred houdt met de bevolkingsgroei.³ Het lijkt dat de maatschappelijke betrokkenheid, indien men aanneemt dat die onder andere door deelname aan vrijwilligerswerk wordt getoond, niet is afgenomen door de ontzuiling en de secularisatie.

Theoretisch kader

Naast statistisch onderzoek naar de participatie in vrijwilligerswerk, is er onderzoek gedaan naar de motivatie van vrijwilligers voor het verrichten van vrijwilligerswerk. In deze onderzoeken wordt vrijwilligerswerk gezien als

¹ Joep de Hart en Paul Dekker, 'Kerkelijkheid en maatschappelijke participatie in Nederland', *Tijdschrift voor sociologie* 20 (1999) 367-394, aldaar 367-370.

² Joep de Hart, 'Kerkelijkheid', 367.

³ Leo Willems, 'Vrijwilligerswerk tussen altruïsme, eigenbelang en burgerzin', *Sociale Interventie* 2 (1993) 9-16, aldaar 12.

prosociaal gedrag. Dit betekent dat het gedrag is dat normaal gesproken positieve sociale gevolgen heeft voor anderen. Prosociaal gedrag staat hierbij tegenover a- of antisociaal gedrag, een voorbeeld daarvan is agressie. Volgens Leo Willems zijn er in de onderzoeken naar de motivatie van vrijwilligers grofweg drie benaderingen gangbaar.

De eerste benadering is de fundamentele benadering en staat in de empirisch-analytische traditie. In deze benadering gaat men op zoek naar de 'eigenlijke' motieven van vrijwilligers om vrijwilligerswerk te doen. Een motief voor dit gedrag zou eigenbelang kunnen zijn. Naast deze verklaring zou de vrijwilliger ook uit altruïsme kunnen handelen of zou hij sociale normen willen volgen. Voorbeelden van deze normen zijn de verantwoordelijkheidsnorm, die vooral betrekking heeft op asymmetrische relaties, de norm schrijft voor dat we anderen moeten helpen wanneer hij naar onze inschatting op hulp is aangewezen, ongeacht of hij tot wederdiensten in staat is, en de wederkerigheidsnorm, waarbij de relatie tussen gever en ontvanger symmetrisch blijft en wordt versterkt indien zij zich houden aan sociaal gedrag.⁴ De verantwoordelijkheidsnorm kan in verband worden gebracht met burgerzin en burgerschap, want vrijwilligerswerk kan in deze zin worden opgevat als een voorbeeld van sociale betrokkenheid.⁵

De tweede benadering is de functionele benadering en staat ook in de empirisch-analytische traditie. In deze benadering probeert men na te gaan welke functies het vrijwilligerswerk voor de vrijwilligers vervult. Men let in dit soort onderzoek dus niet zozeer op de motieven die vrijwilligers hebben voor het doen van vrijwilligerswerk. Vrijwilligerswerk kan verschillende functies voor mensen vervullen. In het onderzoek in de functionele benadering worden er meestal lijsten met verschillende motivaties aan de respondenten voorgelegd, die ze kunnen aankruisen. De opties die door de vrijwilligers gekozen kunnen worden, zijn gebaseerd op eerder onderzoek. Onderzoekers veronderstellen dus dat de motivatie van de respondenten onder één van die opties valt.⁶

Uit onderzoek dat vanuit de functionele benadering werd gedaan, blijkt dat vrijwilligerswerk vier functies lijkt te vervullen. De *Waarde-expressieve functies* houden in dat men door middel van vrijwilligerswerk maatschappelijke en humanitaire betrokkenheid toont, mensen in nood helpt en uitdrukt dat men een bepaald soort vrijwilligerswerk belangrijk, zinvol en nuttig vindt.⁷

⁴ Leo Willems, 'Vrijwilligerswerk', 10.

⁵ Leo Willems, 'Burgerzin en vrijwillige zorg', in: Paul Dekker red., *Civil society. Verkenningen van een perspectief op vrijwilligerswerk* (1^e druk; Rijswijk 1994) 185-199, aldaar 189-190.

⁶ Leo Willems, 'Vrijwilligerswerk', 10-11.

⁷ Leo Willems, 'Vrijwilligerswerk', 11.

Vrijwilligerswerk lijkt te worden ingegeven door sociale normen en waarden, zoals maatschappelijke betrokkenheid en sociaal verantwoordelijkheidsgevoel.⁸ De *Sociaal- aanpassende functies* zijn onder andere dat men door vrijwilligerswerk nieuwe of meer sociale contacten krijgt, meedoet met het maatschappelijke gebeuren, door anderen gewaardeerd wordt en ervaring opdoet voor een betaalde baan. Met de *Kennisfuncties* gebruikt men de eigen capaciteiten en leert men nieuwe vaardigheden. Ook draagt vrijwilligerswerk bij aan de eigen vorming en ontplooiing. Vrijwilligerswerk kan uitdagend zijn en iets anders dan wat men doorgaans doet. Bij de *Ego-defensieve functies* compenseert vrijwilligerswerk wat men mist in andere bezigheden, vult het de tijd en brengt het structuur en regelmaat in het alledaagse bestaan.⁹

De derde benadering in het onderzoek naar de motivatie van vrijwilligers is een narratieve benadering. Deze benadering is in vergelijking met de andere twee benaderingen meer sociologisch van aard. De motivering is in deze benadering sociaal gedrag waarin men tegenover anderen redenen ter rechtvaardiging van het eigen handelen geeft. In deze benadering wordt motivering opgevat als verhalen die mensen vertellen aan anderen over hun doen en laten. In tegenstelling tot vooral de fundamentele benadering gaat men bij een narratieve benadering niet uit van vooropgezette ideeën om de motieven en motivering van de vrijwilligers te onderzoeken. Kwalitatief onderzoek, waaronder een narratieve benadering te plaatsen is, naar de motivatie van vrijwilligers is schaars.¹⁰

Ik maak in mijn onderzoek voor mijn scriptie gebruik van de derde benadering. In mijn onderzoek bleek dat onderzoek met gebruik van vooropgezette ideeën of antwoordschema's, zoals bij de functionele benadering, niet zou werken. Naast deze praktische overweging vind ik het persoonlijk belangrijk om te weten wat de geïnterviewden aan mij vertellen en hoe ze dat doen. Om de geïnterviewden zo goed mogelijk hun verhaal te kunnen laten vertellen, heb ik gebruik gemaakt van een semi-gestructureerd interview met open vragen en stellingen. Op deze manier was het mogelijk de geïnterviewden aan de hand van bepaalde thema's hun verhaal te laten vertellen over hun motivatie om actief te zijn in de noodopvang.

In het onderzoek heb ik geprobeerd een eigen toepassing van een narratieve onderzoeksmethode te vinden. Ik probeerde een evenwicht te vinden in de interpretatie van het onderzoeksmateriaal en het laten spreken van de

⁸ Leo Willems, 'Burgerzin', 191.

⁹ Leo Willems, 'Vrijwilligerswerk', 11.

¹⁰ Leo Willems, 'Vrijwilligerswerk', 11.

geïnterviewden, door als onderzoeker zo weinig mogelijk tussen de geïnterviewde en de analyse in te staan. Indien ik echter de geïnterviewden zoveel mogelijk zou laten spreken in mijn onderzoek, ontstond het gevaar dat ik elf biografieën zou schrijven. Ik heb hiervoor bewust niet gekozen, omdat ik elf biografieën te saai zou vinden. Ook speelde er in de overweging een praktische reden mee, namelijk dat niet elk interview evenveel (bruikbaar) materiaal opleverde. Dit is een consequentie van de vrijheid die de geïnterviewde in een narratieve benadering heeft in de beantwoording van de vragen. De geïnterviewde heeft namelijk de vrijheid om sommige vragen heel beknopt te beantwoorden.

In mijn onderzoek kies ik dus voor een kwalitatieve methode van onderzoek. De tegenhanger van kwalitatief is kwantitatief onderzoek, in kwantitatief onderzoek probeert men representatieve gegevens te verkrijgen. Deze gegevens moeten statistisch bewerkbaar zijn om iets te kunnen zeggen over een groep of situatie. Kwantitatief onderzoek werkt vooral met cijfers, kwalitatief onderzoek werkt daarentegen vooral met diepte interviews en participerende observatie, wat tekst oplevert. Men werkt hiermee omdat men in kwalitatief onderzoek zo compleet mogelijke informatie over een beperkte groep wil verkrijgen. Aangezien mijn onderzoeksgroep beperkt is en de informatie die ik wil verkrijgen vooral uit 'diepte' onderzoek moet voortkomen, was kwalitatief onderzoek de beste keuze. De informatie die ik zoek, namelijk overwegingen, is lastig af te leiden uit participerende observatie en komt in interviews duidelijker naar voren. Daarom koos ik voor het houden van interviews.

Probleemstelling

De bestaande onderzoeken naar vrijwilligerswerk zijn vooral gericht op het feit dat er vrijwilligerswerk wordt gedaan en wie het vrijwilligerswerk doet. Er is echter nog steeds weinig bekend over waarom mensen vrijwilligerswerk doen en wat voor betekenis dit voor hen heeft. Veel studies naar de motivatie van vrijwilligers hebben alleen een poging gedaan de motivatie te categoriseren. Daarbij was er weinig aandacht voor de omstandigheden die invloed kunnen hebben op de beweegredenen voor mensen om te participeren in vrijwilligerswerk. Ik wil een bijdrage leveren aan dit onderzoek door in mijn scriptie juist die vragen centraal te stellen.

In andere onderzoeken werd de motivatie van vrijwilligers onderzocht, waarbij men geen speciale betekenis leek toe te kennen aan het type activiteit dat de vrijwilligers deden. Veel onderzoeken beslaan dan ook meerdere soorten vrijwilligerswerk. In mijn scriptie doe ik onderzoek naar de vrijwilligers van de

Stichting Noodopvang gaat het dus alleen om deze vrijwilligers en hun motivatie voor het doen van dit vrijwilligerswerk. Mijn nieuwsgierigheid naar kerkelijke vrijwilligers die vrijwilligerswerk doen in noodopvang is de aanleiding geweest om juist deze vrijwilligers te onderzoeken.

In dit onderzoek wil ik onderzoeken waarom mensen actief zijn in het vrijwilligerswerk zoals in de noodopvang voor uitgeprocedeerde asielzoekers van de Stichting Noodopvang wordt verricht. Ik wil dit onderzoeken door na te gaan hoe deze vrijwilligers zelf hun motivatie verwoorden. Door het onderzoek wil ik de motivatie van de vrijwilligers verbinden aan hun hedendaagse omstandigheden, hun ervaringen en de keuzes die geleid hebben tot de participatie in de noodopvang.

In dit onderzoek maak ik gebruik van een narratieve benadering. Onderzoeken met een narratieve benadering naar de motivatie van vrijwilligers zijn schaars. Door deze schaarste is het moeilijk te peilen wat de voor- en nadelen zijn van een narratieve benadering in motivatieonderzoeken. Aan de hand van dit onderzoek wil ik bruikbaarheid van een narratieve benadering in onderzoek naar de motivatie van vrijwilligers onderzoeken.

In de publieke discussies die gevoerd worden over uitgeprocedeerde asielzoekers komen de vrijwilligers weinig naar voren. Hun mening laten ze meestal horen door de participatie in vrijwilligerswerk rond de noodopvang en vaak via organisaties zoals de Raad van Kerken en Inlia. Via deze organisaties kunnen de vrijwilligers zich laten horen door onder andere de ondertekening van brieven en petitie van die organisaties. Door mijn onderzoek wil ik recht doen aan het belang van de vrijwilligers in deze discussie.

Mijn vraagstelling luidt dus als volgt: Wat is de motivatie van de vrijwilligers van de Stichting Noodopvang om dit vrijwilligerswerk te doen? Om deze vraag te beantwoorden, stel ik nog een aantal vragen. Wat is de maatschappelijke context van het vrijwilligerswerk die de motivatie van de vrijwilligers ten dele bepaalt? Hoe verhouden de resultaten verkregen uit het onderzoek naar de vrijwilligers van de noodopvang aan de hand van een narratieve benadering zich met de resultaten van andere onderzoeken naar de motivatie van vrijwilligers met een vergelijkbare benadering? Wat kan ik met mijn onderzoek zeggen over een narratieve benadering op het gebied van motivatie van vrijwilligers?

Als definitie van vrijwilligerswerk gebruik ik een definitie die door Dekker wordt gebruikt in zijn artikel 'Levensbeschouwing en vrijwilligerswerk' en luidt als volgt: 'Werk dat onbetaald en onverplicht verricht wordt en behoefte van anderen of van (de kwaliteit van) de samenleving in het algemeen, in enig

georganiseerd verband.¹¹ Voor de definitie van georganiseerd vrijwilligerswerk gebruik ik een definitie van Van Daal: 'Alle soorten onbetaalde werkzaamheden binnen een organisatie die op dit werkterrein actief is.'¹² Een narratieve benadering definieer ik als volgt: een benadering waarbij de geïnterviewde zijn of haar antwoorden in het interview in eigen woorden uitdrukt.

Kanttekeningen bij de onderzoeksresultaten en overige opmerkingen

De onderzoeker voert het onderzoek uit en is tegelijkertijd ook een onderzoeksinstrument. De onderzoeker maakt namelijk keuzes in het onderzoek: hij of zij kiest de mensen die geïnterviewd gaan worden, kiest welke vragen er gesteld worden, kiest de manier waarop de antwoorden geïnterpreteerd worden. Wanneer een ander het onderzoek zou uitvoeren, zou die persoon andere keuzes maken en daarmee tot andere resultaten komen. Immers, wanneer iemand andere vragen stelt of andere respondenten kiest, komt men tot andere resultaten. Daarnaast reageert de onderzoeksgroep verschillend op verschillende onderzoekers, dit leidt ook tot andere onderzoeksresultaten.

Bij de relatie van de geïnterviewden en de onderzoeker is tevens een kanttekening te plaatsen. Het interview is namelijk altijd een gesprek waarin wederzijdse veronderstellingen en posities meespelen. De onderzoeker heeft bepaalde veronderstellingen tijdens het interview. Daarnaast hebben de positie en de persoon van onderzoeker invloed op wat er in het interview gezegd wordt door de geïnterviewde. De geïnterviewden hebben een bepaald beeld van de onderzoeker en reageren vanuit het beeld dat ze van de onderzoeker hebben. Mijn positie is die van een jonge, vrouwelijke onderzoeker. Een veronderstelling die sommige geïnterviewden hadden, was dat ik religieus zou zijn. Daarom gaven ze soms antwoorden die beter te begrijpen zijn wanneer men vertrouwd is met het christendom. Een voorbeeld hiervan is een man die sprak over 'tale Kanaäns'.¹³ Dit is een begrip dat waarschijnlijk voornamelijk door christelijke mensen wordt gebruikt. Een ander voorbeeld van de vooronderstelling van mijn religiositeit door de geïnterviewden, is een opmerking waaruit blijkt dat de geïnterviewde dacht dat ze om mijn religiositeit bepaalde dingen niet mocht zeggen. 'Ik ben langzamerhand zo afvallig, nee, ik ben wel echt Hervormd. En

¹¹ Paul Dekker en Joep de Hart, 'Levensbeschouwing en vrijwilligerswerk. Het belang van netwerken in een seculariserende samenleving', *Humanistiek* 8 (1999) 9-17, aldaar 9-10.

¹² Henk Jan van Daal, *Vrijwilligerswerk en informele hulp in Nederland* (1^e druk; 's-Gravenhage 1990)

13.

¹³ Meneer Simons

ik kom nog altijd wel in de kerk, maar wat ze daar allemaal zeggen, daar heb ik moeite mee.' En even later: 'Maar ik mag jou niet in verwarring brengen.'¹⁴

Er zijn ook andere kanttekeningen bij het onderzoek te plaatsen. De analyses zijn het resultaat van (eenmalige) gesprekken die ongeveer één à twee uur duurden. Daardoor is het contact tussen de onderzoeker en de geïnterviewden minimaal gebleven. De kans op sociaal wenselijke antwoorden wordt hierdoor vergroot. Doordat het alleen om interviews gaat, en niet om nog andere onderzoeksmethodes, geven de resultaten geen zicht op wat de geïnterviewden doen en is de onderzoeker afhankelijk van datgene wat wordt gezegd in het interview door de geïnterviewde. Doordat de gesprekken eenmalig zijn, zijn ze een momentopname. De gegevens kunnen geen beeld geven van langere periode met de daarbij behorende ontwikkelingen. Tevens is het aantal geïnterviewden beperkt en is het onzeker of de groep representatief is voor vrijwilligers die actief zijn in vergelijkbaar vrijwilligerswerk.

Een laatste kanttekening is het feit dat de resultaten afhankelijk zijn van het tijdstip waarop de gesprekken plaatsvonden. In deze periode gebeurde er veel op politiek gebied met betrekking op uitgeprocedeerde asielzoekers. De politieke situatie was ook één van de redenen voor de oprichting van de noodopvang. Door de veranderende situatie en de eenmaligheid van de gesprekken kan ik niet overzien of de motivatie is veranderd of zal veranderen in de loop van de tijd. Daarbij gaan veel onderwerpen die ter sprake kwamen in het interview over een periode in het verleden. Mensen neigen er naar om (onbewust) hun weergave van eerdere gebeurtenissen of gevoelens aan te passen aan ervaringen die ze daarna hebben gehad.¹⁵

Alle interviews zijn bij de vrijwilligers thuis gehouden, er is echter één vrijwilliger bij wie de vragenlijst schriftelijk is beantwoord. De interviews zijn volledig getranscribeerd en daarna ter correctie teruggestuurd naar de geïnterviewden. De citaten die ter illustratie worden gebruikt in dit onderzoek zijn ontdaan van alle woorden als 'eh' om het lezen te vergemakkelijken. In dit onderzoek zijn de namen gefingeerd en worden de plaatsnamen niet genoemd.

In dit onderzoek gebruik ik de term uitgeprocedeerde asielzoekers voor de asielzoekers die in de noodopvang van de Stichting Noodopvang verblijven. Deze term is enkel bedoeld om die specifieke groep mensen aan te duiden. Ik spreek over de vrijwilliger in de hij-vorm, ik doe dit enkel om het lezen te vergemakkelijken.

¹⁴ Mevrouw Dekker

¹⁵ Roger Sherrott, 'Fifty Volunteers', in: Stephen Hatch ed., *Volunteers: patterns, meanings & motives. A Symposium* (1e druk; London 1983) 62-143, aldaar 63.

1 Contextuele verankering van het onderzoek

Hoofdstuk 1: Contextuele verankering van het onderzoek

1.1 Drie onderzoeken

In dit gedeelte wil ik het onderzoek naar de Stichting Noodopvang in een wetenschappelijke discussie plaatsen. Ik wil dit doen door mijn onderzoek te vergelijken met andere onderzoeken over de motivatie van vrijwilligers en die (deels) gebaseerd zijn op een narratieve benadering. Ik behandel hier een drietal onderzoeken naar onder andere de motivatie van vrijwilligers om vrijwilligerswerk te verrichten. In deze onderzoeken is gebruik gemaakt van kwalitatieve onderzoeksmethodes, zoals het interview. Barbara Mostyn en Henk Jan van Daal gebruiken naast het interview ook andere onderzoeksmethodes in hun onderzoek. Het onderzoek van Roger Sherrott is geheel gewijd aan de motivatie van vrijwilligers en is het meest sprekende voorbeeld van een narratieve benadering. De schaarste aan onderzoeken naar de motivatie van vrijwilligers met een narratieve benadering liet mij weinig ruimte om studies te kiezen. De schaarste bepaalde mijn keuze, deze drie onderzoeken waren namelijk de enige die ik kon verkrijgen. Ik zal ze nu achtereenvolgens behandelen, waarbij ik begin met het onderzoek dat door Henk Jan van Daal in Nederland is uitgevoerd.

1.1.1 Van Daal

In opdracht van het (Nederlandse) ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur heeft Van Daal in 1990 een onderzoek uitgevoerd naar vrijwilligerswerk en informele hulp. Het onderzoek diende te voldoen aan de vraag vanuit beleidskringen naar informatie over onbetaald werk. In het onderzoek werd een onderscheid gemaakt tussen vrijwilligerswerk en informele hulp. Vrijwilligerswerk is, volgens Van Daal, onverplicht onbetaald werk voor anderen of de samenleving in georganiseerd verband. Informele hulp is buiten georganiseerd verband niet wederkerig onbetaald werk voor personen buiten het eigen huishouden.¹⁶

Het onderzoek bestaat uit twee delen, in het eerste deel werd informatie verzameld over mensen (in Nederland) die vrijwilligerswerk verrichten of informele hulp verlenen, in het tweede deel werd er meer diepgaander onderzoek verricht naar het als vrijwilliger of informele helper verrichten van onbetaalde hulpverlening. In het tweede deel werd onder andere het onderzoek

¹⁶ Van Daal, *Vrijwilligerswerk*, 1-2.

naar de beweegredenen van de vrijwilligers behandeld. Ik zal van zijn onderzoek alleen het gedeelte over eerdere onderzoeken naar vrijwilligerswerk en het gedeelte over de motivatie van de vrijwilligers behandelen.

Uit onderzoeken die eerder in Nederland zijn gedaan naar vrijwilligerswerk leidde Van Daal een aantal verbanden af tussen persoonskenmerken en vrijwilligerswerk. Een verband tussen sekse en de verschillende soorten vrijwilligerswerk zou volgens van Daal bestaan, doordat het type vrijwilligerswerk in het verlengde zou liggen van de seksespecifieke rolverschillen. Een tweede verband zou liggen tussen de arbeidssituatie van een persoon en het vrijwilligerswerk. De hoeveelheid beschikbare vrije tijd zou namelijk van groot belang zijn. Er zou een positief, derde, verband bestaan tussen het behaalde onderwijsniveau en de participatie in vrijwilligerswerk. Ten slotte zou er een positief verband bestaan tussen iemands kerkelijke gezindte en het verrichten van vrijwilligerswerk. Vooral gereformeerden nemen in grotere mate deel aan vrijwilligerswerk in vergelijking met kerkleden van andere gezindten.¹⁷

In zijn onderzoek maakte Van Daal gebruik van verschillende onderzoeksmethodes. Eén van de onderzoeksmethodes is het semi-gestructureerde interview, dat hij gebruikte voor het gedeelte in zijn onderzoek naar de beweegredenen van de vrijwilligers. In dit gedeelte werden de vrijwilligers gevraagd om in eigen woorden aan te geven wat de beweegredenen waren om vrijwilligerswerk te gaan doen. Doordat de vrijwilligers in eigen woorden vertelden wat hun motivatie was, kan dit gedeelte van zijn onderzoek, volgens mijn definitie, worden gezien als een narratieve onderzoeksbenadering.

In zijn onderzoek maakte Van Daal een onderscheid tussen twee beweegredenen, namelijk de stimulerende omstandigheden, dit zijn prikkels van buitenaf die mensen er toe bewegen onbetaald werk te doen, en motivatie. De geïnterviewden gaven vaak buiten henzelf gelegen omstandigheden aan. Voorbeelden hiervan zijn gevraagd worden, dat de vrijwilligersorganisatie mensen nodig had of dat men al bij de vrijwilligersorganisatie betrokken was. Persoonlijke beweegredenen werden ook genoemd, zoals het hebben van veel vrije tijd of het willen opbouwen van sociale contacten. Slechts een klein aantal gaf morele en religieuze motivatie voor het doen van vrijwilligerswerk.¹⁸

Het onderzoek van Van Daal is onder andere belangrijk omdat het uitkomsten opleverde die in eerdere onderzoeken niet zozeer naar voren kwamen. Eén van de uitkomsten is dat meer dan de helft van de vrijwilligers

¹⁷ Van Daal, *Vrijwilligerswerk*, 10-11.

¹⁸ Van Daal, *Vrijwilligerswerk*, 91.

werd gevraagd om actief te worden. Bijna een derde had al eerder met de (vrijwilligers)organisatie te maken gehad. Ook had meer dan zeventig procent van de vrijwilligers niet nagedacht over de beslissing om vrijwilligerswerk te gaan doen. Van Daal stelt dat vrijwilligers meestal geen weloverwogen beslissing nemen om vrijwilligerswerk te gaan doen.¹⁹

Het onderscheid tussen vrijwilligers en informele helpers moet wel in het oog gehouden worden. Waar het merendeel van de vrijwilligers werd gevraagd, had ééntenzeventig procent van de informele helpers zélf aangeboden om te helpen. Ook tussen de helpers van familieleden en andere informele helpers (helpers van vrienden, kennissen of burens) bestaat een verschil. Driekwart van de familiehelpers vond het namelijk vanzelfsprekend deze zorg te verlenen en refereerde aan morele verplichtingen en rolverwachtingen die deze vanzelfsprekendheid ondersteunen. Bij de informele bekendenhelpers speelde deze vanzelfsprekendheid echter een minder grote rol en was er meer expliciete motivatie te vinden.²⁰

In het onderzoek van Van Daal was de onderzoeksvraag naar de motivatie van de vrijwilligers en informele helpers een deelvraag. Ook gebruikte hij naast het interview andere onderzoeksmethodes. Met de gegevens, die een narratieve benadering van de motivatie opleverde, ging Van Daal op een vrij kwantitatieve manier om. Zo werden de antwoorden van de geïnterviewden ondergebracht in twaalf categorieën, die nauwelijks verder werden toegelicht. De antwoorden werden daarbij in procenten weergegeven en citaten werden schaars gegeven in het gedeelte over de motivatie van het onderzoek. Hierdoor bleven de geïnterviewden voor de buitenstaander anoniem.

In het onderzoek van Mostyn was de vraag naar de motivatie van vrijwilligers ook een deelvraag. Ook gebruikte zij, evenals Van Daal, naast het interview ook andere onderzoeksmethodes. In haar onderzoek kwamen er echter, in tegenstelling tot het onderzoek van Van Daal, veel meer citaten voor. Hierdoor kon de buitenstaander zich een beter beeld vormen van de vrijwilligers.

1.1.2 Mostyn

Het doel van het onderzoek van Mostyn in Groot-Brittannië was de vraag te beantwoorden wat vrijwilligerswerk is. Mostyn signaleerde namelijk dat eerdere onderzoeken naar vrijwilligerswerk (in Groot-Brittannië) meestal niet gericht waren op de vraag wat er eigenlijk met vrijwilligerswerk bedoeld wordt. Welke

¹⁹ Van Daal, *Vrijwilligerswerk*, 93-97.

²⁰ Van Daal, *Vrijwilligerswerk*, 98-100.

criteria gebruikt men bijvoorbeeld om te beslissen of een activiteit onder vrijwilligerswerk valt of niet. Kortom, wat vrijwilligerswerk tot vrijwilligerswerk maakt, was de vraag die Mostyn wilde beantwoorden in haar onderzoek. Hiervoor zette ze een kwalitatief onderzoek op onder mensen die wel en mensen die niet in vrijwilligerswerk participeerden. Deze mensen kwamen uit een grote en een middelgrote stad en Mostyn vroeg hen naar hun mening over vrijwilligerswerk. Dit deed zij aan de hand van groepsdiscussies en van semi-structureerde interviews. De interviews werden alleen gehouden met mensen die vrijwilligerswerk verrichten.²¹

De deelvraag in het onderzoek van Mostyn naar de motivatie van de vrijwilligers had een aantal opvallende uitkomsten. Eén daarvan was dat de meerderheid van de vrijwilligers voor het vrijwilligerswerk gevraagd bleek te zijn. Ook was het opmerkelijk dat meer mannen dan vrouwen werden gevraagd om vrijwilligerswerk te doen. Wellicht speelde daarin het feit mee dat een aantal mannen aangaf graag het gevoel te hebben nodig te zijn. Dat er minder vrouwen dan mannen werden gevraagd voor vrijwilligerswerk, kan volgens Mostyn misschien verklaard worden doordat vrouwen meer geneigd waren om op eigen initiatief vrijwilligerswerk te zoeken. Mostyn suggereert dat dit wellicht te maken kan hebben met het traditionele beeld van vrijwilligerswerk als een typisch vrouwelijke activiteit.

Een uitkomst van het onderzoek die niet in de andere twee onderzoeken die ik behandel voorkwam, was dat een groot gedeelte van de vrijwilligers aangaf geadviseerd te zijn om vrijwilligerswerk te gaan doen, door dominees, artsen of familie. Het doen van vrijwilligerswerk zou een manier zijn om eens het huis uit te komen of iets interessants te doen. Andere vrijwilligers gaven aan het gevoel te hebben vrijwilligerswerk te doen uit sociale druk die op hen werd uitgeoefend.²²

Andere beweegredenen die de vrijwilligers aangaven zijn te benoemen als emotionele voordelen die de vrijwilligers opdoen bij vrijwilligerswerk. Mostyn onderscheidt er drie. De eerste is 'ego boosting', waarbij vrijwilligerswerk de vrijwilliger het gevoel geeft meer deugdzaam en minder egoïstisch te zijn. Ook vonden vrijwilligers het belangrijk dat wat ze doen, wordt erkend en gewaardeerd. Het tweede voordeel is een therapeutische, het vrijwilligerswerk helpt namelijk om eenzaamheid of depressie te bestrijden. Een ander therapeutisch effect van vrijwilligerswerk kan zijn dat de vrijwilliger meer

²¹ Barbara Mostyn, 'The Meaning of Voluntary work: A Qualitative Investigation', in: Stephen Hatch ed., *Volunteers: patterns, meanings & motives. A Symposium* (1e druk; London 1983) 24-50, aldaar 24-29.

²² Mostyn, 'Meaning of Voluntary Work', 30-32.

tevreden is over zijn eigen leven. Het derde emotionele voordeel is het feit dat de vrijwilliger trots is op wat hij bereikt heeft met het verrichten van vrijwilligerswerk.²³

De tweede groep beweegredenen wordt gevormd door de sociale voordelen van vrijwilligerswerk. Voorbeelden hiervan zijn nieuwe mensen ontmoeten, nieuwe vrienden maken en de intensivering van het gevoel deel uit te maken van een gemeenschap. De derde groep beweegredenen zijn de intellectuele voordelen. Iets nieuws leren, de ontwikkeling van nieuwe vaardigheden of leren van andermans levensstijl zouden de kennis en vaardigheden van de vrijwilligers vergroten.²⁴

Mostyn vroeg de vrijwilligers in haar onderzoek naar de mate van tevredenheid over het vrijwilligerswerk. Een derde van de vrijwilligers was ontevreden over het vrijwilligerswerk. De vrijwilligers waren ontevreden door het gebrek aan waardering voor het vrijwilligerswerk, door het verliezen van de moed over het nut van het vrijwilligerswerk en door de frustratie over eigen beperkingen in het doen van vrijwilligerswerk. Volgens Mostyn blijken de vrijwilligers over het algemeen het vrijwilligerswerk te willen blijven doen zolang ze daartoe in staat zijn. De twee meest voorkomende redenen om met het vrijwilligerswerk te stoppen, waren een verhuizing en ontevredenheid over de vrijwilligersorganisatie of het vrijwilligerswerk.²⁵

In haar onderzoek vroeg Mostyn de vrijwilligers of verschillende soorten vrijwilligerswerk even waardevol zijn. Deze vraag operationaliseerde zij door de verschillende soorten vrijwilligerswerk door de vrijwilligers te laten rangschikken.

Altruïsme, hier gaat het om activiteiten die kwesties van leven en dood behelzen en een bepaalde zelfopoffering vragen van de vrijwilliger, werd het meeste gewaardeerd. Voorbeelden hiervan zijn nier- of bloeddonaat. Het helpen van mensen in nood, waarbij de vrijwilliger hulp biedt aan mensen die minder gezond en capabel zijn, werd als tweede gewaardeerd op de ranglijst. Op de derde plaats stond het helpen van minder bedeelden en de vierde plaats werd ingenomen door vrijwilligerswerk waar het gaat om het verbeteren van de samenleving. Dit type vrijwilligerswerk is een activiteit dat op een bepaalde manier het leven van de hulpontvangende en de samenleving in het geheel verbetert, zoals leiders van de padvinderij. Ten slotte werd vrijwilligerswerk waar zelfinteresse een grote rol speelt het minst gewaardeerd. Het gaat hier om

²³ Mostyn, 'Meaning of Voluntary Work', 35-37.

²⁴ Mostyn, 'Meaning of Voluntary Work', 37.

²⁵ Mostyn, 'Meaning of Voluntary Work', 32-35.

de status en het prestige van de vrijwilliger en is niet noodzakelijk voor de samenleving. Mostyn merkt op dat het vrijwilligerswerk met de meeste waardering niet per definitie de meeste tijd kost om te verrichten.²⁶

Uit het onderzoek blijkt dat een aantal vrijwilligers bepaalde tendensen menen waar te nemen. Er zou een grote toename van vrijwilligers zijn in de laatste tien à twintig jaar. Als verklaring werd er door sommige vrijwilligers gesuggereerd dat de verzorgingsstaat wellicht niet meer voldoet. Andere vrijwilligers meenden dat de rol van familie zodanig veranderd is de afgelopen jaren, dat die in bepaalde zaken, zoals de zorg, niet meer kan voorzien. Daarom zou er steeds meer vraag zijn naar vrijwilligerswerk.²⁷

Mostyn gebruikte vrijwilligers en niet-vrijwilligers in haar onderzoek om de deelvragen te beantwoorden die gaan over wat vrijwilligerswerk is. De onderzoeksvraag naar de motivatie van vrijwilligers werd vanzelfsprekend alleen aan de hand van onderzoek onder vrijwilligers beantwoord, in dit gedeelte was er alleen sprake van een narratieve onderzoeksbenadering. In tegenstelling tot het onderzoek van Mostyn richtte het onderzoek van Sherrott zich volledig op de motivatie van vrijwilligers. Hij maakte enkel gebruik van een narratieve benadering op een uitputtende manier. Er kwamen erg veel citaten voor in zijn onderzoek, ook werd er veel ruimte ingebouwd om een aantal vrijwilligers uit te lichten. Op deze manier was de lezer in staat kennis te maken met een aantal vrijwilligers en de motivatie van deze vrijwilligers beter te plaatsen.

1.1.3 Sherrott

Voor het onderzoek van Sherrott in Groot-Brittannië werden telkens tien vrijwilligers (*at random*) gekozen uit vijf vrijwilligersorganisaties, zodat het totale aantal geïnterviewde vrijwilligers op vijftig uitkwam. De vrijwilligers werden uit verschillende organisaties gekozen om te garanderen dat het zeer uiteenlopend vrijwilligerswerk betrof. Daarnaast wilde Sherrott dat er in het onderzoek zowel mannen als vrouwen en leden van lage- en middenklasse zouden voorkomen. De vrijwilligers kwamen uit twee middelgrote steden.

Voor het onderzoek werd gebruikt gemaakt van diepte-interviews. Alle vrijwilligers werden geïnterviewd door dezelfde persoon in een periode van zes maanden. De focus van het onderzoek lag op de vrijwilligers en de plaats die het vrijwilligerswerk in hun leven innam. De studie wilde geen algemene

²⁶ Mostyn, 'Meaning of Voluntary Work', 43-45.

²⁷ Mostyn, 'Meaning of Voluntary Work', 45-46.

theorieën formuleren, maar wilde de contextuele en biografische factoren die de vrijwilligers hebben beïnvloed aan het licht brengen.²⁸

Sherrott verantwoordde de noodzaak van zijn onderzoek en de gebruikte onderzoeksmethode door te wijzen op eerder gedane onderzoeken naar vrijwilligerswerk. Hij stelt dat in de schaarse onderzoeken naar de motivatie van vrijwilligers die er zijn, de onderzoekers er vanuit lijken te gaan dat de beslissingen in een sociaal vacuüm worden genomen. Ook lijken de onderzoekers, volgens Sherrott, alle keuzes te negeren die gepaard gaan met de beslissing om vrijwilligerswerk te gaan doen. Om te suggereren dat een wens om mensen te helpen, een zorg om anderen, altruïsme of een interesse in een bepaald probleem voldoende zijn om te verklaren waarom mensen vrijwilligerswerk doen, is volgens Sherrott de vraag ontwijken waarom vrijwilligerswerk is gekozen in plaats van andere manieren om dezelfde behoeftes uit te drukken.²⁹ Ook verklaren de bestaande onderzoeken niet waarom vrijwilligerswerk gedaan wordt in een bepaalde periode van iemands leven. Dus een wens om mensen te helpen kan een noodzakelijke voorwaarde zijn voor het doen van vrijwilligerswerk, het verklaart echter niet waarom en wanneer het vrijwilligerswerk wordt gedaan.³⁰

Sherrott heeft de resultaten van de interviews gegroepeerd in een aantal verklaringen voor het doen van vrijwilligerswerk. De helft van de vrijwilligers gaf een instrumentele verklaring. Deze verklaring houdt voor Sherrott in dat vrijwilligers vrijwilligerswerk verrichten om de voordelen die ze daarbij opdoen. Het vrijwilligerswerk leverde deze vrijwilligers dus iets op. In het onderzoek van Sherrott tekende zich een sterk verband af tussen vrijwilligerswerk en betaald werk. Dit werd onder meer duidelijk doordat de meerderheid van de vrijwilligers hun activiteit in vrijwilligerswerk in relatie tot hun werk verklaarden.³¹

De relatie tussen vrijwilligerswerk en betaald werk werd door de vrijwilligers op verschillende manieren vertaald. Vijf vrijwilligers probeerden door vrijwilligerswerk de interesses die zij hadden gekregen via hun werk te volgen en te gebruiken. Voor deze vrijwilligers verschaftte het vrijwilligerswerk niet alleen een werkvervangende activiteit, maar het vergemakkelijkte ook de overgang naar het pensioen. Een ander soort verklaring werd gegeven door vijf getrouwde vrouwen, die vrijwilligerswerk zagen als een alternatief voor werk. Ze haalden dezelfde voldoening en voordelen uit het vrijwilligerswerk als uit

²⁸ Roger Sherrott, 'Fifty Volunteers', in: Stephen Hatch ed., *Volunteers: patterns, meanings & motives. A Symposium* (1e druk; London 1983) 62-143, aldaar 62.

²⁹ Sherrott, 'Fifty Volunteers', 63.

³⁰ Sherrott, 'Fifty Volunteers', 64.

³¹ Sherrott, 'Fifty Volunteers', 65.

betaald werk. Al deze vrouwen hadden de financiële mogelijkheden om onbetaald werk te verrichten. Er waren ook vrijwilligers die in vrijwilligerswerk een mogelijkheid zagen om hun kansen op betaald werk te vergroten. Veelal waren het vrouwen die hun carrière onderbraken om voor hun kinderen te zorgen. Tot slot waren er vrijwilligers die vrijwilligerwerk zagen als een aanvulling op of compensatie voor bepaalde aspecten van betaald werk. Betaald werk vervulde niet al de behoeftes die deze vrijwilligers hadden en vrijwilligerswerk kon wel voor hen in die behoeftes voorzien.³²

In het onderzoek van Sherrott kan de participatie in vrijwilligerswerk voor sommige vrijwilligers ook verklaard worden op een sociale manier. Deze sociale beweegredenen vormden de tweede groep instrumentele verklaringen. Een sociale verklaring werd door bijna alle geïnterviewden naast andere verklaringen genoemd. Een aantal vrijwilligers gaf aan zich minder eenzaam te voelen en meer buitenshuis te komen door het doen van vrijwilligerswerk. Andere vrijwilligers wilden graag nieuwe vrienden maken door het doen van vrijwilligerswerk, deze vrienden zouden ze liever onder andere vrijwilligers maken dan onder cliënten.³³

Als laatste instrumentele verklaring noemt Sherrott dat vrijwilligers vrijwilligerswerk deden om hun vrije tijd in te vullen. Doordat Sherrott het invullen van vrije tijd door vrijwilligerswerk onder de instrumentele verklaringen schaaft, meent hij dus dat dit een voordeel is. Om hun vrije tijd in te vullen, hadden de vrijwilligers ook andere activiteiten overwogen. Daarbij hadden deze vrijwilligers geen ervaring als vrijwilliger en schreven ze geen speciale waarde toe aan het vrijwilligerswerk. Op dit punt is een narratieve benadering belangrijk voor het onderzoek. Met een narratieve benadering zou achterhaald kunnen worden waarom deze vrijwilligers juist voor vrijwilligerswerk hebben gekozen. Uit de interviews bleek dat deze mensen vrijwilligerswerk kozen omdat de gelegenheid zich voordeed.³⁴

De tweede groep verklaringen voor het doen van vrijwilligerswerk zijn de morele en normatieve verklaringen. Sherrott onderscheidt vier types vrijwilligers die deze verklaringen gebruikten. De eerste twee zijn de 'natuurlijke helpers', voor wie vrijwilligerswerk vanzelfsprekend was en enige manier was om te handelen en de 'noblesse oblige', de mensen die vrijwilligerswerk zagen als een sociale plicht. Deze vrijwilligers zagen vrijwilligerswerk als een uiting van hun plicht ten opzichte van de lagere sociale klassen. Deze laatste groep zal

³² Sherrott, 'Fifty Volunteers', 65-91.

³³ Sherrott, 'Fifty Volunteers', 91-94.

³⁴ Sherrott, 'Fifty Volunteers', 95-100.

ik niet behandelen, omdat dit een zo contextgebonden verklaring lijkt, dat het voor een eventuele vergelijking niet bruikbaar lijkt. Acht van de vijftig vrijwilligers werden door Sherrott gecategoriseerd als 'natuurlijke helpers'. De 'natuurlijke helpers' hebben een aantal overeenkomsten. Ze groeiden op in omgevingen waar informele hulp normaal gevonden werd, van de vrijwilligers waren namelijk alle ouders ook actief in vrijwilligerswerk. Ook leken al deze vrijwilligers het moeilijk te vinden om hun beweegredenen te formuleren. Ze deden volgens Sherrott uitspraken als 'Het leven is nu eenmaal zo' en 'Het is nou eenmaal iets wat ik mijn hele leven heb gedaan.'³⁵

Naast deze twee types zijn er vijf vrijwilligers die handelden uit schuldgevoelens. Dit waren allemaal vrouwen die vrijwilligerswerk deden omdat ze het gevoel hebben dat ze in het verleden niet genoeg gedaan hebben voor iemand uit de naaste omgeving. Meestal was dit de moeder van de vrijwilliger.³⁶

Het vierde type vrijwilliger waren degenen die vrijwilligerswerk zagen als expressie van religieuze overtuigingen. Slechts twee mensen noemden religieuze overtuigingen als motivatie voor hun participatie in vrijwilligerswerk. Beiden vonden dat zij volgens hun geloof dienstbaar moeten zijn aan anderen. Er waren onder de vijftig vrijwilligers wel meer religieuzen, maar zij noemden hun religie niet in hun verklaring voor het doen van vrijwilligerswerk. Wel suggereerden twaalf vrijwilligers dat zij door hun religiositeit willicht meer geneigd waren tot het doen van vrijwilligerswerk.³⁷

Sherrott concludeert dat religieuze overtuigingen een gehele verklaring kunnen vormen voor het verrichten van vrijwilligerswerk. Het worden van een vrijwilliger kan, volgens Sherrott, een uitdrukking zijn van de aanpassingswens aan gedragsvoorschriften die uit religie voortkomen. Daarnaast stelt Sherrott dat religieus geloof of religieuze overtuigingen in het heden of verleden iemand meer geneigd maken tot het doen van vrijwilligerswerk, hoewel iemand ook andere redenen kan hebben om vrijwilligerswerk te doen. Tot slot stelt Sherrott dat religieus geloof en de wens aansluiting te vinden, kan leiden tot kerklidmaatschap. Dit kerklidmaatschap kan stimulerend en zelfs verplichtend zijn met betrekking tot de participatie in vrijwilligerswerk. Ook biedt kerklidmaatschap veel mogelijkheden voor het doen van vrijwilligerswerk.³⁸

Sherrott stelt dat er geen simpele classificatie van verklaringen kan bestaan, die recht zou doen aan de complexiteit van en de rijkdom aan levenservaringen die, voor alle vrijwilligers, hebben geleid tot vrijwilligerswerk.

³⁵ Sherrott, 'Fifty Volunteers', 100-120.

³⁶ Sherrott, 'Fifty Volunteers', 137-139.

³⁷ Sherrott, 'Fifty Volunteers', 121-129.

³⁸ Sherrott, 'Fifty Volunteers', 128-129.

Hoe gedetailleerder men gaat analyseren, hoe meer men de verklaringen van de vrijwilligers reduceert en hoe minder men de participatie in vrijwilligerswerk begrijpt. Sherrott stelt dan ook dat de biografische interpretatiebenadering die hij heeft gebruikt, onontbeerlijk is in de poging te verklaren waarom mensen vrijwilligerswerk doen.³⁹

1.1.4 Reflectie

Deze drie onderzoeken waarvan gezegd kan worden dat ze onder andere van een narratieve benadering gebruik maken, zijn elk op verschillende punten waardevol.

Het onderzoek van Sherrott is belangrijk omdat de relatie tussen vrijwilligerswerk en betaald werk heel duidelijk wordt geschetst. In de interviews worden door de vrijwilligers verschillende mogelijke verbanden tussen vrijwilligerswerk en betaald werk verwoord. In ander onderzoek dat bestaat naar de motivatie van vrijwilligers wordt dit verband niet zozeer belicht.

In theoretisch opzicht is het onderzoek van Sherrott belangrijk omdat hij zijn onderzoeksmethode uitgebreid verantwoordt. Naast het feit dat zijn verantwoording zo uitgebreid en expliciet is, is hij ook de eerste die dat doet. Observaties zoals zijn verbazing over het feit dat de verklaringen door de vrijwilligers gegeven soms zo alledaags en zelfs inconsequent kunnen zijn, tonen de voordelen van een narratieve benadering.⁴⁰ Met andere onderzoeksmethodes zouden dergelijke resultaten namelijk waarschijnlijk niet naar voren zijn gekomen. Sherrott is dus voornamelijk door zijn reflectie op zijn gebruikte onderzoeksmethodes erg waardevol.

In het onderzoek van Mostyn wordt een verband gelegd tussen participatie in vrijwilligerswerk en het advies van derden. Dit verband komt in de andere twee onderzoeken niet voor. Een ander waardevol punt is, dat in dit onderzoek duidelijk wordt hoe vaak vrijwilligers worden gevraagd voor het verrichten van vrijwilligerswerk. In een onderzoek met een andere benadering zou dit resultaat waarschijnlijk niet gevonden worden. Hierbij kan gedacht worden aan een onderzoeksmethode, zoals gebruikelijk is in de functionele benadering, waarbij vrijwilligers uit een aantal gegeven opties kunnen kiezen om aan te geven waarom zij vrijwilligerswerk doen. Het belang van Mostyn ligt dus voornamelijk in haar onderzoeksresultaten. Een ander belangrijk aspect van haar onderzoek ligt op het gebied van haar onderzoeksvragen. Naast de motivatie van de vrijwilligers onderzocht zij namelijk ook hoe men

³⁹ Sherrott, 'Fifty Volunteers', 139-143.

⁴⁰ Sherrott, 'Fifty Volunteers', 141.

vrijwilligerswerk ziet en waardeert. De perceptie van vrijwilligerswerk onderzocht zij niet alleen onder vrijwilligers, maar tevens betrok zij het perspectief van niet-vrijwilligers.

Van Daal bracht tot slot als enige in zijn onderzoek een onderscheid aan tussen een informele helper en een vrijwilliger. Het voordeel van dit onderscheid ligt hierin, dat aan de hand daarvan een aantal verschillen in motivatie van informele helpers en vrijwilligers zichtbaar is te maken. Doordat Van Daal werkte met verschillende onderzoeksmethodes en diverse onderzoeksvragen is zijn onderzoek als erg breed te typeren. Het waardevolle van zijn onderzoek is dat hierdoor een algemeen beeld van vrijwilligerswerk en informele hulp in Nederland rond 1990 is geschetst.

De drie onderzoeken kunnen worden vergeleken op gebied van het gebruik van een narratieve onderzoeksbenadering. Van Daal liet de vrijwilligers in eigen woorden antwoorden, vervolgens bracht hij de verkregen antwoorden onder in een schema en duidde ze slechts aan met procenten. Mostyn ging een stap verder in haar onderzoeksmethode, zij maakte gebruik van een semi-gestructureerd interview. Door het gebruik van citaten liet ze de resultaten van de interviews uitgebreider terug komen dan Van Daal deed. Sherrott gebruikte een narratieve onderzoeksmethode op een uitputtende manier. Diepte-interviews waarin het leven van de vrijwilligers werd belicht, leverden een uitgebreid verslag van de motivatie van de vrijwilligers op. Op een denkbeeldige lijn zou Van Daal aan de ene zijde staan met zijn gebruik van een narratieve onderzoeksbenadering en Sherrott aan de andere zijde.

In de drie onderzoeken van Van Daal, Mostyn en Sherrott mis ik een diepere contextuele beschrijving of contextuele analyse van het vrijwilligerswerk. Doordat het onderzoek werd gedaan onder vrijwilligers van meerdere soorten vrijwilligerswerk was er weinig ruimte in deze onderzoeken naar een contextuele analyse of beschrijving. Vrijwilligerswerk en de vraag naar vrijwilligers ontstaan door een samenspel van verschillende maatschappelijke ontwikkelingen en specifieke sociale situaties. Al deze factoren bepalen onder andere de motivatie van vrijwilligers, want vrijwilligers maken deel uit van deze maatschappelijke context en reageren op deze factoren.

Volgens mij zijn deze maatschappelijke factoren dus van belang in het onderzoek naar motivatie, want de geïnterviewden refereerden bij het verwoorden van hun motivatie in de interviews aan deze maatschappelijke context. Dus om de uitspraken van de geïnterviewden en daarmee hun motivatie beter te begrijpen is een beschrijving van de maatschappelijke context waardevol, zo niet noodzakelijk. Om deze redenen vond ik het

belangrijk om mijn onderzoek niet te verbreden, door meerdere soorten vrijwilligerswerk als onderzoeksobject te nemen, maar om het onderzoek naar de motivatie van vrijwilligers te verdiepen, door de maatschappelijke context te beschrijven.

1.2 Maatschappelijke context

Nu ik een kader voor mijn onderzoek heb geschetst door de beschrijving van een drietal onderzoeken naar de motivatie van vrijwilligers met het gebruik van een narratieve benadering, wil ik volgen met het uitlichten van een maatschappelijke context van de focus van mijn onderzoek, namelijk het vrijwilligerswerk bij de noodopvang. De beschrijving van het drietal onderzoeken diende vooral om een kader te creëren voor onderzoek naar de motivatie van vrijwilligers, de maatschappelijke context daarentegen gebruik ik om het specifieke vrijwilligerswerk van dit onderzoek te duiden.

De vrijwilligers die ik heb geïnterviewd zijn actief in de noodhulp voor een bepaalde groep uitgeprocedeerde asielzoekers. Deze asielzoekers zijn mensen die naar Nederland zijn gekomen voor 2001. In 2001 is er een nieuwe wet met betrekking op asielzoekers in werking gesteld. Dit betekent dat de groep asielzoekers vallen onder de oudere wet en dat zij minstens vijf jaar proberen een verblijfsvergunning in Nederland te krijgen. Deze groep telt ongeveer 26.000 mensen. De asielzoekers waaraan noodhulp wordt geboden door de geïnterviewde vrijwilligers bestaat uit zes gezinnen en een individuele asielzoeker. Om een beeld te kunnen vormen over de precieze situatie van deze asielzoekers en de reden waarom de noodhulp is opgezet, zal ik de laatste ontwikkelingen in het Nederlandse asielbeleid beschrijven.

1.2.1 Het immigratie- en asielbeleid

De zestiende eeuw wordt vaak als startpunt genomen voor beschrijvingen van de immigratie naar Nederland. De aantallen immigranten zijn namelijk vanaf ongeveer de zestiende eeuw zo gedocumenteerd dat ze bruikbaar zijn voor statistische schattingen. Groepen immigranten zoals de Hugenoten en de Sefardische joden die in de zestiende en zeventiende eeuw kwamen, waren meestal van harte welkom. Het waren namelijk relatief rijke en ontwikkelde groepen. Ze brachten dus geld en kennis mee.⁴¹ In die tijden, de zestiende en zeventiende eeuw, bestond er geen immigratiebeleid zoals dat voornamelijk na

⁴¹ Jan Lucassen en Rinus Penninx, *Nieuwkomers, nakomelingen, Nederlanders. Immigranten in Nederland 1550-1993* (3^e druk; Amsterdam 1999) 32-33.

de Tweede Wereld Oorlog zijn vorm heeft gekregen. Iedereen was toentertijd welkom, mits men geen beroep deed op de Armenzorg, niet voor overlast zou zorgen en geen aanleiding zou geven tot politieke onrust. Toch waren er ook groepen die werden geweerd en werden uitgezet, daarvan zijn de zigeuners een voorbeeld.⁴²

Deze vrijwel vrije toegang tot Nederland voor immigranten veranderde onder andere door twee ontwikkelingen. De eerste is de ontwikkeling van de natiestaat tegen het einde van de negentiende eeuw. Het idee van een volk behorende bij een natie was ontstaan en vreemdelingen vielen niet onder het volk. De immigrant werd als vreemdeling steeds meer gezien als een mogelijke bedreiging van nationaliteit. Door de invoering van paspoorten werd de nationale status van burgers geformaliseerd en vanaf de twintigste eeuw hadden immigranten geen vrije doorgang meer. De tweede ontwikkeling was het ontstaan van de verzorgingsstaat. Immigranten werden steeds meer geweerd omdat zij wellicht het vangnet, gevormd door sociale burgerrechten, voor de burgers zouden aantasten.⁴³

In de periode van ongeveer 1800 tot 1960 was Nederland een emigratieland, Nederlandse emigranten vertrokken onder andere naar de V.S. Hoewel na de Tweede Wereld Oorlog het aantal immigranten dat naar Nederland kwam toenam, bleef het idee bestaan dat Nederland geen immigratieland zou zijn en zou moeten zijn.⁴⁴

Na de Tweede Wereld Oorlog zijn er drie groepen immigranten te onderscheiden; de immigranten uit de voormalige koloniën, de arbeidsmigranten en de asielzoekers. Immigranten uit de voormalig koloniën, namelijk Nederlands-Indië, Suriname en de Nederlandse Antillen, werden als repatrieerden gezien. Deze koloniale immigranten werden dus staatsrechtelijk als Nederlanders gezien. De tweede groep waren de arbeidsmigranten, de zogenaamde gastarbeiders. Hun immigratie vond plaats in de periode van ongeveer 1960 tot 1974. De eerste arbeidsmigranten kwamen uit Zuid-Europa, veel van deze immigranten keerden na verloop van tijd weer terug naar het land van herkomst. Later kwamen er arbeidsmigranten uit Marokko en Turkije. Van deze arbeidsmigranten verwachtte men ook dat zij tijdelijk zouden blijven, daarom was er voor hen in het begin geen integratiebeleid geformuleerd. Een

⁴² Jeanine Suurmond, *Grenzen aan grenzen. Een studie naar publieke debatten over vluchtelingen en migranten in termen van zorg en rechtvaardigheid* (1^e druk; Maastricht 1998) 98.

⁴³ Suurmond, *Grenzen aan grenzen*, 98.

⁴⁴ Rinus Penninx, 'Bridges between research and policy? The case of post-war immigration and integration policies in the Netherlands', *IJMS: International Journal on Multicultural Societies* 7 (2005) 33-48, aldaar 39.

groot deel van deze groep immigranten is echter in Nederland gebleven en liet hun gezin naar Nederland overkomen.

Het zien van immigranten als repatrieerden of als tijdelijke immigranten paste in het idee van de ontkenning van Nederland als immigratieland.⁴⁵ Door de tegenstelling tussen het idee dat Nederland geen immigratieland was en de toenemende aantallen (permanente) immigranten, nam de spanning over immigratiekwessies in de jaren zeventig toe.⁴⁶ Vooral de toename van de asielaanvragen vanaf 1986 gaf aanleiding tot de vraag of de Nederlandse overheid de immigratie onder controle had.⁴⁷

De derde groep immigranten, de asielzoekers, kan op de volgende manier in vogelvlucht op chronologische wijze worden weergegeven. Tijdens de Eerste Wereld Oorlog vluchtten er vanwege de beschietingen van Antwerpen in 1914 Belgen naar Nederland. Deze vluchtelingen keerden na de oorlog weer terug naar België. Na de Eerste Wereld Oorlog bestonden de vluchtelingen o.a. uit Oostenrijks- Hongaarse weeskinderen en Russische en Oost-Europese joodse vluchtelingen.⁴⁸ Na de Tweede Wereld Oorlog bestonden de politieke vluchtelingen onder andere uit Polen, Hongaren, Tsjechen, Baltten en Russen. Tussen 1972 en 1978 vormen Oegandesen en Chilenen de grootse groepen vluchtelingen. Vanaf 1978 zijn dat Turkse christenen, Ethiopiërs, Pakistani, Vietnamezen en Chilenen.⁴⁹ Na 1982 is er, vanwege de 'decembermoorden', een sterke stijging van het aantal asielzoekers vanuit Suriname te signaleren.⁵⁰ Vanaf 1986 is er sprake van een sterke stijging in de asielaanvragen en de herkomst van de asielzoekers is (nog steeds) zeer divers.⁵¹ Uit het overzicht blijkt dat de aantallen asielzoekers en de herkomst van de asielzoekers sterk fluctueren.

Het vreemdelingenbeleid van Nederland werd bijna dertig jaar bepaald door de Vreemdelingenwet van 1965. De bij deze Vreemdelingenwet behorende procedures voor de aanvraag van een verblijfsvergunning werden als te langdurig ervaren. Daarom werd op 1 januari 1994 de Vreemdelingenwet herzien. Het doel van deze herziening was dus om de duur van de procedures te verkorten en het aantal procedures rond de toelating en de uitzetting van vreemdelingen te verkleinen.

⁴⁵ Penninx, 'Bridges', 39.

⁴⁶ www.cicerofoundation.org/pdf/lecture_penninx.pdf, Rinus Penninx, 'After the Fortuyn and Van Gogh murders: Is the Dutch Integration Model in Disarray?', 1 december 2006, aldaar 2.

⁴⁷ Penninx, 'After the murders', 7.

⁴⁸ Lucassen, *Nieuwkomers*, 36-37.

⁴⁹ Lucassen, *Nieuwkomers*, 44-47.

⁵⁰ Lucassen, *Nieuwkomers*, 43.

⁵¹ Lucassen, *Nieuwkomers*, 47.

In 2001 veranderde het asielbeleid van Nederland opnieuw, doordat de nieuwe Vreemdelingenwet 2000 van kracht werd. Terwijl de herziening Vreemdelingenwet van 1994 zich nog op alle immigranten richtte, was de Vreemdelingenwet 2000 vooral toegespitst op de asielzoekers. Eén van de doelen van de Vreemdelingenwet 2000 was om net als de herziening Vreemdelingenwet 1994 de toelatingsprocedure te verkorten. Ook zou de Vreemdelingenwet 2000 meer duidelijkheid moeten geven over de rechten en plichten van asielzoekers. Deze doelen zouden worden geoperationaliseerd door de invoering van één soort vergunning, namelijk die van een bepaalde tijd van drie jaar. Indien nodig zou deze bepaalde vergunning omgezet kunnen worden in een vergunning voor onbepaalde tijd.

Wie er in Nederland mogen verblijven, beslist de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) namens de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie. Er zijn grofweg drie mogelijkheden om in aanmerking te komen voor een verblijfsvergunning. De eerste mogelijkheid is wanneer iemand Nederlands belang dient op economisch of cultureel gebied, studenten zijn hier een voorbeeld van. De tweede optie is wanneer iemand zich met zijn, in Nederland wonende, gezin herenigt. Dit gezin moet wel in staat zijn zichzelf te onderhouden. De derde mogelijkheid is om een asielverzoek in te dienen. Doordat het asielbeleid de laatste jaren is verscherpt, is het moeilijker om via deze weg een verblijfsvergunning te krijgen.⁵²

De verscherping van het asielbeleid en de invloed van ontwikkelingen op Europees niveau zijn onder andere waar te nemen bij de asielaanvraag. Door het Verdrag van Dublin (1990) kan een asielzoeker slechts in één lidstaat asiel aanvragen. Indien een asielzoeker via een ander Europees land is aangekomen, kan de asielzoeker worden teruggestuurd naar dit Europese land en wordt het asielverzoek niet verder in behandeling genomen. Met het Verdrag van Dublin wilden de landen van de E.U. voorkomen dat asielzoekers in meerdere E.U. landen tegelijkertijd een asielaanvraag indienen. Tevens hoopte men dat dit mechanisme uiteindelijk zou leiden tot een eerlijke verdeling van het aantal asielaanvragen over de E.U. landen.⁵³

Een asielzoeker wiens verzoek is afgewezen, kan bij de Vreemdelingenkamer in beroep gaan en bij de Raad van State in hoger beroep. Indien zijn aanvraag opnieuw wordt afgewezen, moet de asielzoeker Nederland verlaten en kan hij geen beroep meer doen op voorzieningen, zoals opvang.⁵⁴

⁵² Suurmond, *Grenzen aan grenzen*, 94-95.

⁵³ Wil van der Schans en Jelle van Buuren, *Europees asielbeleid in 2000* (1e druk; Nijmegen 1999) 22.

⁵⁴ www.justitie.nl/onderwerpen/migratie/asiel, 1 december 2006.

De asielzoekers met een afgewezen asielverzoek, de zogenaamde uitgeprocedeerde asielzoekers, verlaten Nederland niet altijd en worden op die manier illegaal.

De regering wil het aantal illegalen, waar zich dus ook uitgeprocedeerde asielzoekers onder bevinden, verminderen. Dit wil zij om een aantal redenen. Volgens de regering leven illegalen vaak in angst en onder erbarmelijke omstandigheden en bezetten illegalen arbeidsplaatsen die voor anderen nodig zijn. Ook hebben bedrijven die werken met illegalen lagere arbeidskosten, wat nadelig zou zijn voor bedrijven die zich wel aan de wet houden.⁵⁵

De regering wil het probleem van illegaliteit aanpakken door middel van een aantal maatregelen. Illegaal verblijf in Nederland is nu strafbaar, er staan onder andere financiële sancties op en illegalen worden naar het land van herkomst uitgezet. Andere maatregelen zijn een uitbreiding van Vreemdelingentoezicht (zodat het beter illegalen kan opsporen), intensievere controle op illegale arbeid door de Arbeidsinspectie en overeenkomsten met de landen van herkomst over terug- en overname. Landen die weigeren deze illegalen terug te nemen, zouden niet (meer) in aanmerking komen voor ontwikkelingshulp.⁵⁶

Samenvattend is de manier waarop er in Nederland tegen immigranten werd aangekeken veranderd in de loop van de tijd. In de zestiende en zeventiende eeuw werden immigranten over het algemeen als bruikbaar gezien, in de zin dat zij op het gebied van vermogen en kennis konden bijdragen aan de economische ontwikkeling. Na de Tweede Wereld Oorlog was er een duidelijk verschil te merken in de wijze waarop immigranten uit de voormalige koloniën en de arbeidsmigranten uit Turkije en Marokko werden gezien. De koloniale immigranten waren volgens de regelgeving Nederlanders en men verwachtte over het algemeen dat ze zich permanent in Nederland zouden vestigen. De arbeidsmigranten werden vooral als tijdelijke immigranten gezien. Op het gebied van de asielzoekers blijkt dat de aantallen asielzoekers en de herkomst van de asielzoekers sterk fluctueren. Rond 1986 is het aantal asielverzoeken sterk gestegen, terwijl het asielbeleid in de loop van de jaren restrictiever is geworden. Er zijn dus meer asielzoekers, er worden echter steeds minder asielzoekers toegelaten in Nederland. In 2001 is de nieuwe Vreemdelingenwet 2000 van kracht geworden met als doel om vooral de duur van de procedures te verkorten.

⁵⁵ www.justitie.nl/organisatie/minister_verdonk/column/archief_column/40426Illegaliteit.aspx, Rita Verdonk, 'Illegaliteit', 1 december 2006.

⁵⁶ www.justitie.nl/organisatie/minister_verdonk/speerpunten/Illegaliteit_en_terugkeerbeleid/index.aspx, 1 december 2006.

1.2.2 Het ontstaan van de Stichting Noodopvang

De overheid heeft een bepaald beleid opgezet, waarbij de verantwoordelijkheid voor het daadwerkelijke vertrek van de uitgeprocedeerde asielzoekers bij de asielzoekers zelf ligt. Dat uitgeprocedeerde asielzoekers niet altijd vertrekken, is een effect van dit beleid waar de gemeentelijke overheid mee geconfronteerd wordt. Zij treft namelijk individuele uitgeprocedeerde asielzoekers, maar ook gezinnen aan op straat. Deze uitgeprocedeerde asielzoekers mogen niet meer in het asielzoekerscentrum verblijven en hebben blijkbaar niet de mogelijk gehad of genomen om terug te keren naar het land van herkomst. Soms richt de gemeentelijke overheid een noodopvang op voor deze groep, soms vinden de uitgeprocedeerde asielzoekers zelf de weg naar hulpverlenende instanties, zoals Vluchtelingenwerk of een plaatselijke kerk.

De noodopvang van de Stichting Noodopvang, is opgericht door onder andere de kerkgemeente waar veel van de vrijwilligers lid van zijn. Ik zal eerst deze kerkgemeente en vervolgens het ontstaan van de Stichting Noodopvang beschrijven.

De kerkgemeente is actief sociaal betrokken. In de kerkgemeente wordt veel gedaan en georganiseerd, zo zijn er tal van commissies en initiatieven die uiteenlopen in soort en omvang. Voorbeelden zijn de zangdienstcommissie, een commissie die ouderen opzoekt, een groep speciaal gericht op vrouwen, de jeugdwerkcommissie en een commissie die zich bezig houdt met de verhouding tussen het christelijke geloof en samenleving.

Naast sociaal betrokken is de kerkgemeente te kernschetsen als verscheiden. In de praktijk is de kerkgemeente pluriform, op schrift is het echter een samenvoeging van twee soorten kerken: een hervormde en een gereformeerde gemeente. Deze twee gemeentes zijn door de samenvoeging niet samengesmolten en zijn nog steeds te onderscheiden in de kerkgemeente. Dit komt omdat de kerkenraad, het bestuur van de kerkgemeente, in de kerkgemeente de verschillen tussen de twee tradities graag in stand houdt. Op die manier kunnen de kerkleden met verschillende kerkelijke achtergronden zich in dezelfde kerkgemeente vinden.

De kerkenraad heeft een afdeling die de diaconie wordt genoemd. De diaconie is actief in de zorg voor hulpbehoevende groepen in de kerkgemeente en in de samenleving. Daarbij houdt zij zich bezig met situaties in de samenleving die de hulpbehoevendheid van deze groepen in stand houden of verergeren. De diaconie was de initiatiefnemer bij het oprichten van de hulpverlening aan uitgeprocedeerde asielzoekers. Zij begon zich bezig te

houden met de asielzoekers na contact met het Internationaal Netwerk van Lokale Initiatieven ten behoeve van Asielzoekers (Inlia), een organisatie die zich inzet voor het bieden van hulp aan asielzoekers in nood. De diaconie vond de situatie van asielzoekers die op straat stonden na het eindigen hun procedure, onacceptabel. Daarom heeft zij na een periode van overleg met andere kerkgemeenten een stichting opgericht om noodopvang te bieden aan deze uitgeprocedeerde asielzoekers.

De aanleiding voor het oprichten van een aparte stichting is het ontstaan van een samenwerking met de gemeentelijke overheid. In deze samenwerking zorgt de gemeentelijke overheid voor woonruimte en biedt financiële steun. Omdat het geld van de gemeentelijke overheid niet kan worden gestort op de rekening van de kerkgemeente, is de stichting opgericht. Onder andere op het gebied van de financiën werd de stichting na de oprichting steeds zelfstandiger, want de stichting kreeg steeds meer inspraak in de financiën.

De vrijwilligers van de stichting verlenen hulp aan de asielzoekers. Deze hulpverlening is kort te omschrijven als de noodopvang van uitgeprocedeerde asielzoekers. Zonder de noodopvang zouden de uitgeprocedeerde asielzoekers op straat terecht komen. De opvang bestaat uit het huisvesten van de asielzoekers en hun eventuele kinderen, het uitreiken van huishoudgeld, het bezoeken van de asielzoekers, het regelen van allerlei praktische zaken (zoals doktersbezoek, reparatie van apparaten) en het bieden van juridische bijstand. De vrijwilligers spreken over een sobere hulpverlening. Dit komt enerzijds door de weinige financiële mogelijkheden die er zijn, anderzijds willen de vrijwilligers ook de kortstondigheid van de hulpverlening benadrukken. Het is tenslotte een *noodopvang*, waar het alleen draait om de basisbehoeften van de uitgeprocedeerde asielzoekers. Een langdurige en minder sobere opvang zou wellicht verwachtingen scheppen bij de uitgeprocedeerde asielzoekers die niet te vervullen zijn.

De hulpverlening kan op verschillende manieren worden uitgevoerd. Men kan individueel of als tweetal, één of meerdere zogenaamde bezoekgezinnen hebben. Een bezoekgezin is een asielzoeker met eventueel een partner en/ of kinderen. De hulpverlening wordt gekenmerkt door een opsplitsing in sociale en juridische hulpverlening. De aanleiding voor de opsplitsing was dat het moeilijk is impopulaire maatregelen te nemen wanneer er een emotionele band is ontstaan met de asielzoekers. Een voorbeeld van een impopulaire maatregel is het weigeren van verdere noodopvang aan een asielzoeker.

Deze scheiding van soorten hulpverlening is niet meer zozeer van toepassing, omdat nu de gemeente bepaalt wie er voor de noodopvang in

aanmerking komt en daarom is de gemeente nu verantwoordelijk voor de impopulaire maatregelen en beslissingen. Daarnaast begon bij de juridische hulpverlening sociale hulpverlening onvermijdelijk een rol te spelen, een onderverdeling van hulpverlening was daarom niet meer relevant.

De stichting en de vrijwilligers zijn nauw verbonden met ontwikkelingen in het landelijke asielbeleid. Immers, indien het asielbeleid zo zou veranderen dat uitgeprocedeerde asielzoekers niet uit een asielzoekerscentrum gestuurd zouden worden, is de hulpverlening en daarmee de stichting en haar vrijwilligers overbodig. Bovendien heeft het aantal asielzoekers invloed op de omvang van de noodopvang. Wanneer het asielbeleid meer of minder streng zou worden toegepast, zou dat wellicht zorgen voor respectievelijk minder en meer asielzoekers op straat.

1.2.3 Organisaties rondom en visies op de uitgeprocedeerde asielzoekers

De groep van de uitgeprocedeerde asielzoekers is verbonden aan een aantal organisaties. Duidelijk is geworden dat de landelijke overheid, de gemeentelijke overheid, kerken en kleinschalige organisaties zoals de Stichting Noodopvang bij de uitgeprocedeerde asielzoekers betrokken zijn. Ook niet eerder genoemde organisaties, zoals Vluchtelingenwerk en de Raad van Kerken, houden zich bezig met de problematiek rond de uitgeprocedeerde asielzoekers.

De Raad van Kerken is een samenwerkingsverband tussen zeventien kerken in Nederland. De Raad wil naar binnen toe werken aan een oecumene tussen de verschillende kerken. Naar buiten toe wil zij zich als Raad met een christelijk karakter mengen in het maatschappelijke debat en uit dat christelijke karakter handelen.⁵⁷ De vrijwilligers zijn verbonden met de Raad van Kerken door middel van onder andere het onderschrijven van brieven die de Raad van Kerken naar de Tweede Kamer stuurt over de situatie van de uitgeprocedeerde asielzoekers.

Vluchtelingenwerk Nederland is een organisatie die wil opkomen voor de rechten van vluchtelingen en de vluchtelingen wil helpen bij het opbouwen van een nieuw bestaan in Nederland. Vluchtelingenwerk Nederland wordt onder andere gefinancierd door subsidie van het ministerie van Justitie en bijdragen van leden en donateurs.⁵⁸ Met Vluchtelingenwerk zijn de vrijwilligers verbonden doordat de stichting samen met een medewerker van Vluchtelingenwerk maandelijks met de gemeentelijke overheid vergaderd over de noodopvang.

⁵⁷ www.raadvankerken.nl, 1 december 2006.

⁵⁸ www.vluchtelingenwerk.nl, 1 december 2006.

De verhouding van de landelijke overheid en de gemeentelijke overheid op het gebied van de uitgeprocedeerde asielzoekers is complex. Het asielbeleid wordt door de landelijke overheid bepaald. De gemeentelijke overheden hebben echter te maken met de effecten van het beleid op het gebied van de uitgeprocedeerde asielzoekers. Met betrekking tot de effecten, die vooral terug te leiden zijn tot het op straat aantreffen van uitgeprocedeerde asielzoekers, stellen de meeste gemeentelijke overheden een gemeentelijk beleid op. Soms houdt dit beleid in dat er een gemeentelijk (nood)opvang voor de uitgeprocedeerde asielzoekers wordt opgezet. Opvang voor uitgeprocedeerde asielzoekers wordt meestal uitgevoerd door vrijwilligers. Vrijwilligersactiviteiten vinden meestal op lokaal niveau plaats en vallen daarom primair onder de beleidsverantwoordelijkheden van gemeenten.⁵⁹ Dus op het gebied van vrijwilligerswerk worden de gemeenten door de landelijke overheid geacht zelfstandig te handelen.

De landelijke overheid reageert niet altijd positief op de manier waarop gemeenten omgaan met problematiek rond uitgeprocedeerde asielzoekers. De landelijke overheid heeft onder andere kritiek op de weigering van bepaalde gemeenten om mee te werken aan de uitzetting van uitgeprocedeerde asielzoekers. Ook vind de landelijke overheid de noodopvang die door bepaalde gemeenten aan uitgeprocedeerde asielzoekers wordt verleend, discutabel.

De Vereniging van Nederlandse Gemeenten menen niet dat de gemeentelijke overheden die noodopvang verlenen aan uitgeprocedeerde asielzoekers bestuurlijk ongehoorzaam zijn. Deze veronderstelling vinden zij misplaatst en onjuist. De noodzaak die bepaalde gemeenten voelen om uitgeprocedeerde asielzoekers op te vangen, wijten zij aan het falende uitzetbeleid van de landelijke overheid.⁶⁰ Vaak is het voor de gemeenten onduidelijk wat de status is van de individuele asielzoeker en waar de individuele asielzoeker zich bevindt in de terugkeerprocedure. Daardoor is het onduidelijk hoe de gemeente de problematiek rond de desbetreffende asielzoeker moet oplossen.⁶¹ Het beleid van de gemeenten op het gebied van uitgeprocedeerde asielzoekers is, dat iedere gemeente de noodopvangvoorziening op haar eigen gekozen manier regelt en dit uit eigen middelen financiert.⁶²

⁵⁹ Henk Jan van Daal e.a., *Betaling van informele en vrijwillige zorg in Nederland* (1^e druk; Den Haag 1992) 22.

⁶⁰ <http://www.vng.nl/smartsite.dws?id=58433&ch=DEF>, 1 december 2006.

⁶¹ <http://www.vng.nl/smartsite.dws?id=10982&ch=DEF>, 1 december 2006.

⁶² <http://www.vng.nl/smartsite.dws?id=27144&ch=DEF>, 1 december 2006.

Alle betrokken organisaties hebben een visie op problematiek en spreken op een bepaalde manier over de uitgeprocedeerde asielzoekers. Zo spreekt de landelijke overheid over illegalen spreekt in termen van rechten⁶³, en uitgeprocedeerde asielzoekers vallen volgens de overheid onder de groep illegalen. Uitgeprocedeerde asielzoekers zouden op bepaalde rechten geen aanspraak kunnen maken, omdat zij via de rechtelijke procedure geen verblijfvergunning toegewezen hebben gekregen. Ook spreekt de overheid over uitgeprocedeerde asielzoekers die het land nog niet hebben verlaten in termen van overtreding.

Andere organisaties zoals Vluchtelingenwerk en de Raad van Kerken reageren afwijzend op deze manier van spreken over uitgeprocedeerde asielzoekers. Het beleid van de Raad van Kerken op gebied van uitgeprocedeerde asielzoekers lijkt geformuleerd te zijn als reactie op de manier van spreken van de overheid. De Raad spreekt zich bijvoorbeeld uit tegen de mogelijkheid in de regelgeving waarin asielzoekers die geen strafbare feiten hebben gepleegd in detentie kunnen worden gezet. De Raad spreekt veelal in termen van recht, waarschijnlijk omdat haar beleidspunten betrekking hebben op de politieke besluitvorming en de manier waarop die wordt verwoord. Het verschil van de Raad met de overheid in de manier van spreken, ligt in het feit dat de Raad de term humaniteit in haar beleid betreft. De Raad pleit namelijk voor humaniteit in de uitvoering van wet- en regelgeving op het gebied van asielzoekers.⁶⁴ De Raad van Kerken laat haar kritiek op het overheidsbeleid op het gebied van asielzoekers horen door middel van bijvoorbeeld brieven naar de Tweede Kamer.

Vluchtelingenwerk Nederland spreekt over de asielzoekers in termen van steun en bescherming en belangenbehartiging. In vergelijking met de Raad spreekt Vluchtelingenwerk dus meer in termen van zorg. Maar ook Vluchtelingenwerk pleit voor meer humaniteit: 'Verdonk heeft alleen oog voor de cijfers en de statistieken', zegt Edwin Huizing, directeur van Vluchtelingenwerk Nederland. „Ze verliest het menselijke uit het oog.”⁶⁵ Vluchtelingenwerk uit haar kritiek op het beleid van de overheid op het gebied van de uitgeprocedeerde asielzoekers onder andere door middel van debatten en publicaties.

De vrijwilligers van de Stichting Noodopvang maken deel uit van een maatschappelijke context waarin gebruik wordt gemaakt van manieren van

⁶³ Suurmond, *Grenzen aan grenzen*, 130-132.

⁶⁴ www.raadvankerken.nl, 1 december 2006.

⁶⁵ Cees van der Laan en Bart Zuidervaart, '26.000/ De rampzalige praktijk van Verdonk', Trouw, 4 november 2006.

spreken over de asielzoekers. De vrijwilligers worden door die context gedeeltelijk bepaald in hun manier van spreken over de asielzoekers. Hun manier van spreken kan door een narratieve manier van onderzoeken worden achterhaald. Immers, in een narratieve benadering worden de geïnterviewden gevraagd om zich in eigen woorden uit te drukken. Hoe de vrijwilligers over de uitgeprocedeerde asielzoekers spreken, zal behandeld worden in hoofdstuk twee, waarin de onderzoeksgroep wordt geanalyseerd.

1.2.4 Reflectie

Nieuwe ontwikkelingen in het asielbeleid hebben invloed op de noodopvang. De noodopvang, en daarmee het vrijwilligerswerk, zou opgeheven kunnen worden door nieuwe politieke veranderingen op het gebied van de groep van uitgeprocedeerde asielzoekers. Hoe men in de samenleving tegen immigranten aankijkt heeft zijn weerslag op het immigratiebeleid, want indien men de komst van immigranten positief of negatief waardeert, zal het immigratiebeleid minder streng of juist strenger worden.

De vrijwilligers staan in het centrum van een krachtenveld waarin alle verschillende visies op uitgeprocedeerde asielzoekers van overheden en organisaties vertegenwoordigd zijn en waar ze in wisselwerking op elkaar ontstaan, worden beïnvloed en veranderen. De vrijwilligers reageren op dit alles. Tevens beïnvloeden de visies van overheden en organisaties de visie van de vrijwilligers, bovendien weerklinken deze visies af en toe in de motivatie van de vrijwilligers.

2 De onderzoeksgroep

Hoofdstuk 2: De Onderzoeksgroep

2.1 Analyse van de onderzoeksgroep

In dit gedeelte wil ik een analyse maken van de onderzoeksgroep. De kenmerkende elementen van de onderzoeksgroep zullen behandeld worden en waar mogelijk vergeleken worden met onderzoeken over vrijwilligerswerk die ook over die kenmerken spreken. Daarnaast wordt de onderzoeksgroep in dit gedeelte in een bredere context geplaatst. Dit wil ik doen door te kijken hoe de vrijwilligers zich opstellen ten opzichte van organisaties en overheden die zich begeven rondom de uitgeprocedeerde asielzoekers.

2.1.1 Sekse

In de Stichting Noodopvang zijn de mannen en vrouwen niet evenredig vertegenwoordigd. Er zijn meer vrouwen dan mannen actief als vrijwilliger, namelijk zeven vrouwen en vier mannen. Alle vrouwen doen vrijwilligerswerk in het sociale gedeelte, zij bezoeken dus allemaal de uitgeprocedeerde asielzoekers. In de juridische hulpverlening zijn alleen mannen actief. Eén man is niet actief in het juridische gedeelte, hij is een soort coördinator van de vrijwilligers van de sociale hulpverlening.

Van Daal stelt in zijn onderzoek dat in overeenstemming met seksspecifieke rolverschillen verschillen vallen te verwachten in het soort vrijwilligerswerk dat door mannen en vrouwen wordt verricht. In ieder van de, door hem bestudeerde, onderzoeken blijken die verschillen gevonden te worden. Hij stelt dat waar vrouwen in het verlengde van hun rol vooral actief zijn op gebieden als hulpverlening en onderwijs blijken mannen vooral vrijwilliger in de sport en politiek blijken te zijn. Volgens hem zou het in het licht van de vrouwenemancipatie interessant zijn om de ontwikkelingen in het vrijwilligerswerk van mannen en vrouwen te blijven volgen.⁶⁶

De vrijwilligers van de stichting noodopvang hebben in geen enkel interview gerefereerd aan mannelijke of vrouwelijke rollen. Ook hebben ze het grote aantal vrouwen in het sociale gedeelte van de noodopvang niet genoemd. Een aantal vrijwilligers heeft wel gerefereerd aan de afwezigheid van vrouwen in de juridische hulpverlening. Hierover spraken zij vooral in termen van gemis en ze zeiden de afwezigheid te betreuren. Het leek een (mannelijke) vrijwilliger van de juridische hulpverlening belangrijk dat er ook vrouwen actief zouden

⁶⁶ Van Daal, *Vrijwilligerswerk*, 10.

worden in de juridische hulpverlening, omdat: 'Een vrouw denkt toch weer aan dingen waar mannen niet aan denken en toch ook meer aan de sociale kant.' En: 'Een team is toch altijd wat sterker als er ook dames in zijn.'⁶⁷ Een vrouwelijke vrijwilliger meende ook dat juist het verschil tussen mannen en vrouwen positief aangewend kan worden: 'En ik vind de kracht, dat heb ik gister op de bestuursvergadering weer gemerkt, we zijn zo verscheiden, allemaal, dat de één de ander in evenwicht houdt. Juist omdat je zo verschillend denkt, het verschil tussen denken van mannen en vrouwen is natuurlijk van wezenlijk belang. Samen zijn we sterk.'⁶⁸

De vrijwilligers verklaarden niet waarom er meer vrouwen bij de sociale hulpverlening actief zijn dan mannen. Een mannelijke vrijwilliger merkte wel op: 'Maar die (*vrouwen*)⁶⁹ trekken toch allemaal naar de sociale kant en niet naar de juridische.'⁷⁰ Misschien werden de vrouwelijke vrijwilligers gevraagd voor de sociale hulpverlening, omdat op dat moment daar een tekort was aan vrijwilligers. Het kan ook zijn dat de persoon die hen vroeg dacht dat vrouwen geschikter zijn voor dit vrijwilligerswerk of dat diegene alleen vrouwelijke kennissen in zijn netwerk had. Misschien trok het juridische gedeelte van de noodopvang toevalligerwijs deze vrouwen niet aan. Alle vrouwelijke vrijwilligers vonden het contact met de uitgeprocedeerde asielzoekers erg leuk, daarom kan het zijn dat juist de sociale hulpverlening hun meer aansprak. Daarentegen is het niet zo, dat de vrijwilligers in de juridische hulpverlening geen contact met de uitgeprocedeerde asielzoekers hadden. Ook alle mannelijke vrijwilligers vonden hun contact met de uitgeprocedeerde asielzoekers leuk.

Er zijn te weinig gegevens om te verklaren waarom er zoveel vrouwen in de sociale hulpverlening actief zijn. Zeker is dat de vrijwilligers niet hebben gesproken over specifieke vrouwen- en mannenrollen en dat ze het grote aantal vrouwen in de sociale hulpverlening niet hebben genoemd. Het feit dat er geen vrouwen in de juridische hulpverlening vertegenwoordigd zijn, werd als een gemis beschouwd. Aangenomen kan worden dat vrouwelijke vrijwilligers welkom zijn om het juridische team te versterken en dat zij ook geacht worden de juridische hulpverlening te kunnen uitvoeren.

⁶⁷ Meneer de Ridder

⁶⁸ Mevrouw Jansen

⁶⁹ Cursief gedrukte en tussen haken geplaatste gedeeltes in de citaten zijn toevoegingen van mij om het citaat te verduidelijken.

⁷⁰ Meneer de Ridder

2.1.2 Leeftijd

De gemiddelde leeftijd van de vrijwilligers is iets meer dan tweeënzeventig jaar. De twee jongste vrijwilligers zijn negenenveertig en tweeënvijftig jaar en al de andere vrijwilligers hebben een leeftijd boven de zestig jaar. Iedere vrijwilliger, behalve de twee jongste, is gepensioneerd. De verklaring voor het geringe aantal vrijwilligers met een baan verklaart een vrijwilliger als volgt: 'Nogmaals het is goed wat er gebeurt en er zijn vrijwilligers gevonden, ouderen natuurlijk, want de jongeren die moeten werken overdag.'⁷¹ Een aantal vrijwilligers noemt de vrije tijd die ze hebben een reden voor de mogelijkheid om vrijwilliger te zijn. 'Ik heb er de tijd voor natuurlijk.'⁷² De vrije tijd wordt ook gebruikt voor het doen van ander vrijwilligerswerk, negen van de elf vrijwilligers heeft namelijk aangegeven ook ander vrijwilligerswerk te verrichten.

2.1.3 Opleidingsniveau

Het merendeel van de vrijwilligers heeft hoger onderwijs gevolgd. Van de vrijwilligers zijn er vier die middelbaar beroepsonderwijs, drie die hoger beroepsonderwijs en drie die een universitaire opleiding hebben genoten. Volgens Van Daal bestaat er een positief verband tussen de hoogte van de genoten opleiding en de participatie in het vrijwilligerswerk. Hoe hoger het behaalde onderwijsniveau, hoe groter de participatie in vrijwilligerswerk. Van Daal suggereert dat dit een verband kan hebben met de grotere maatschappelijke participatie die hoger opgeleiden zouden hebben. Ook zou er, volgens hem, een verband kunnen liggen in de grotere koopkracht van hoger opgeleiden en hun grotere participatie. Als laatste suggestie oppert hij de mogelijkheid dat hoger opgeleiden wellicht door hun vermeende capaciteiten eerder gevraagd worden voor het doen van vrijwilligerswerk.⁷³

Het feit dat meer dan de helft van de vrijwilligers van de noodopvang hoger onderwijs heeft gevolgd, zou kunnen suggereren dat hoger opgeleiden meer geneigd zijn tot het doen van vrijwilligerswerk. Dat geen van de vrijwilligers uit zichzelf refereerde aan het opleidingsniveau in de interviews, lijkt erop te duiden dat de vrijwilligers zelf geen verband vermoeden tussen hun participatie in vrijwilligerswerk en hun opleidingsniveau. Daarbij refereerde geen van de vrijwilligers aan een van de drie verklaringen die Van Daal geeft voor dit positieve verband.

⁷¹ Meneer Peters

⁷² Mevrouw Grijpstra

⁷³ Van Daal, *Vrijwilligerswerk*, 138-139.

2.1.4 Politieke voorkeur

Niet alle vrijwilligers spraken tijdens het interview hun politieke voorkeur uit. Van de vrijwilligers die het wel noemden, had het merendeel een voorkeur voor een christelijke partij, zoals het CDA of de Christenunie. Weinig vrijwilligers refereerden uit zichzelf aan hun politieke voorkeur. Dit is opmerkelijk, omdat het vrijwilligerswerk bij de noodopvang sterk verbonden is aan de landelijke en lokale politiek. Misschien is het te verklaren doordat de landelijke verkiezingen ten tijde van de interviews, pas na een jaar zouden plaatsvinden. Wellicht speelden de landelijke verkiezingen daarom nog niet zozeer mee in de belevingswereld van de vrijwilligers. De lokale (gemeentelijke) verkiezingen waren op het moment van de interviews net geweest. De goede ervaringen met de samenwerking met de gemeentelijke overheid, waaraan de vrijwilligers refereerden, waren afkomstig van vòòr de verkiezingen. Een aantal vrijwilligers vroeg zich dan ook af hoe de samenwerking zich de komende tijd zou gaan ontwikkelen. Wellicht hadden de vrijwilligers het idee dat op lokaal politiek niveau de situatie voor een aantal jaren was beslist en dat ze om die reden niet refereerden aan hun politieke voorkeur.

2.1.5 Religie

Het grootste gedeelte van de vrijwilligers was, op het moment van het onderzoek, lid van een kerk, namelijk tien van de elf vrijwilligers. Ze waren lid van verschillende soorten kerken en participeerden in verschillende mate in de kerkgemeente. Er waren acht vrijwilligers lid van de Protestantse Kerk Nederland. In deze kerk zijn twee denominaties samengegaan, namelijk de gereformeerden en de hervormden. Onder de vrijwilligers waren er zeven die voor het samengaan van de twee kerken lid waren van de Hervormde Kerk en één die lid was van de Gereformeerde Kerk. Daarnaast waren er twee vrijwilligers lid van de Katholieke Kerk. Tot slot was er één vrijwilliger die zich niet religieus noemt, ze is wel katholiek opgevoed.⁷⁴

Voor de vrijwilligers had de kerk verschillende betekenissen en vervulde het verschillende functies. Veel vrijwilligers vonden de kerk een belangrijke plaats om andere mensen te ontmoeten. Ook vormde de kerk een gemeenschap waar men als kerklid deel van uitmaakt. In die zin vervulde de kerk een sociale functie. 'Voor alles een ontmoetingsplaats. Een ontmoetingsplaats van gelijkgezinde mensen.'⁷⁵ Daarnaast vonden veel vrijwilligers het belangrijk dat

⁷⁴ Mevrouw Meyer

⁷⁵ Meneer Peters

ze in de kerk met andere gelovigen kunnen zingen en bidden, een vrijwilliger noemde dit geloofsbeleving. Sommige vrijwilligers kwamen naar de kerk voor, in de woorden van een vrijwilliger, geloofsvulling. Voor deze vrijwilligers betekende geloofsvulling, dat ze naar de kerk komen om naar de preek te luisteren en uit de Bijbel te lezen. 'De kerk is voor mij een plaats waar ik af en toe wat probeer te halen aan geestelijk goed en waarin ik regelmatig teleurgesteld wordt. Soms vind ik daar wat en soms denk ik: "Wat doe ik hier en had ik maar naar Studio Sport gekeken."'.⁷⁶ De vrijwilligers waren het meest kritisch over de kerk op het gebied van de geloofsvulling. Meerdere vrijwilligers gaven aan het niet altijd eens te zijn met wat er inhoudelijk wordt uitgedragen door de kerk, door middel van bijvoorbeeld de preek. 'Ik kom nog altijd wel in de kerk, maar wat ze daar allemaal zeggen, daar heb ik moeite mee.' De kerk vervulde tot slot voor een aantal vrijwilligers de functie van een rustpunt, waar ze tijd voor zichzelf en voor hun relatie met God hebben. 'Nou dat is echt even een uur voor mezelf en voor hem daarboven.'⁷⁷ En een andere vrijwilliger beschreef het als volgt: 'Ik vind dat een uur waarbij je echt tot bezinning en tot rust komt.'⁷⁸

Voor de vrijwilligers valt de kerk niet per se samen met hun geloof. Hoewel sommige vrijwilligers wel dezelfde termen gebruikten om uit te drukken wat het geloof en wat de kerk voor hen betekent, geldt dit niet voor het merendeel van de vrijwilligers. Een voorbeeld van iemand die dezelfde term gebruikte om de betekenis van haar geloof en de kerk te beschrijven, is een vrijwilliger die beide keren het woord houvast in haar beschrijving gebruikte.⁷⁹

De vrijwilligers vullen hun geloof heel verschillend in. Voor de één vervulde de Bijbel bijvoorbeeld een heel belangrijke rol, twee vrijwilligers noemden de Bijbel zelfs de leidraad voor hun leven.⁸⁰ Voor de ander speelde de Bijbel vrijwel geen rol in zijn geloof, zoals een vrijwilliger die zei: 'Ik heb een Bijbel hier en ik doe er niets mee. Ik vind de Bijbel dus niet belangrijk.'⁸¹ Voor het geloof van de vrijwilligers is de kerk ook in verschillende mate van belang. Een aantal vrijwilligers noemde de kerk noodzakelijk om hun geloof, met een

⁷⁶ Mevrouw Jansen

⁷⁷ Mevrouw Grijpstra

⁷⁸ Meneer de Ridder

⁷⁹ Mevrouw Grijpstra

⁸⁰ Mevrouw Jansen en Meneer de Ridder

⁸¹ Mevrouw Zijlstra

term van een vrijwilliger, levendig te houden.⁸² Andere vrijwilligers gaven aan dat ze de kerk niet zozeer nodig hadden voor hun geloof.⁸³

Uit al deze verschillen kan worden afgeleid dat de religiositeit van de vrijwilligers divers is. De vrijwilligers geven zelf vorm aan hun religiositeit, doordat zij zelf bepalen welke waarde bepaalde religieuze concepten, elementen (zoals de Bijbel) en uitingvormen (zoals bidden en zingen) voor hen hebben. De vrijwilligers laten zich over het algemeen niet erg bepalen door geïnstitutionaliseerde vormen van religie, zoals blijkt uit de verschillende waarde die de kerk voor de vrijwilligers vervult. De kerk heeft voor het merendeel van de vrijwilligers een toevoegende en niet een bepalende waarde. Voor de vrijwilligers is hun religiositeit en het belang daarvan dynamisch. Het belang van religie voor de vrijwilliger zou bijvoorbeeld gedurende het leven kunnen toe- en afnemen.

2.1.6 Deelidentiteiten

Identiteit is een psychologische constructie die ervoor zorgt dat een individu zichzelf als een eenheid ziet door tijd en ruimte. Elke identiteit bestaat uit een persoonlijke en een sociale dimensie. Deze twee dimensies hangen met elkaar samen, want de ontwikkeling van de persoonlijke identiteit vindt plaats in een sociale context en wordt daardoor beïnvloed. Mensen zijn voortdurend met anderen in 'dialog' bij het vormen van de identiteit. Doordat mensen altijd deel uitmaken van verschillende groepen in de samenleving, wordt een identiteit gevormd door verschillende deelidentiteiten. Zo kan iemand met ouders afkomstig uit Marokko onder andere de deelidentiteiten Marokkaanse, Nederlandse, vrouw en moslima bezitten. Sommige van deze deelidentiteiten kunnen gekozen worden, zoals het lid zijn van een studentenvereniging. Andere identiteiten kunnen niet gekozen worden, zoals Nederlandse of vrouw. Daarnaast kan één deelidentiteit kan in een bepaalde context door de persoon worden geaccentueerd of kan door anderen worden benadrukt.

Ook mijn onderzoeksgroep bestaat uit mensen die verschillende deelidentiteiten bezitten. Door deze verschillende identiteiten, door te behoren tot verschillende groepen zijn de vrijwilligers niet gebonden aan één subgroep van de samenleving. Hierdoor weten ze zich te bewegen tussen en allianties aangaan met verschillende groepen in de samenleving. Door allianties aan te gaan, positioneren ze zich ten opzichte van andere groepen. Deze allianties kunnen bruikbaar zijn voor de vrijwilligers om bepaalde doelen te bereiken. Een

⁸² Mevrouw Zijlstra

⁸³ Mevrouw Hogendonk, Mevrouw Dekker, Mevrouw Jansen

manier om uit te vinden waar mensen staan ten opzichte van andere groepen, is bestudering van het discours waar diegenen gebruik van maken.

Bij de positie van een actor in een discours gaat het niet om een puur individueel standpunt maar gaat het om vragen als met welke groepen wordt geïdentificeerd, met wie sympathiseert men, met welke groepen worden allianties gemaakt en hoe worden die groepen voorgesteld? Samengevat kunnen we stellen dat in een discours een auteur een bepaalde positie construeert in verhouding tot andere betrokken actoren.⁸⁴

Nu is een discours misschien een groot woord voor de context waarin het begrip allianties voor dit onderzoek bruikbaar is. De manier van onderzoeken zoals die wordt voorgesteld in het citaat is wel te gebruiken in het onderzoek naar de vrijwilligers van de Stichting Noodopvang. Ik wil de verschillende 'actoren' in het onderzoeksgebied beschrijven en probeer te onderzoeken hoe de vrijwilligers tegenover deze verschillende actoren staan.

De verhoudingen tussen de actoren en de verhoudingen van de vrijwilligers en de actoren is niet onveranderlijk. Er kunnen bijvoorbeeld samenwerkingsverbanden ontstaan en veranderen. Een voorbeeld van een veranderende verhouding en alliantie is een vrijwilliger die tijdens het onderzoek vroeg om een antwoord uit het interview te veranderen. Hij voelde zich tijdens het interview persoonlijk gesteund door de kerkgemeente waar hij lid van is. Dat voelde hij na het interview door bepaalde ontwikkelingen niet meer. Deze ontwikkelingen hielden in dat de kerkgemeente een brief niet meer onderschreef die deze vrijwilliger had ondertekend. Deze brief, over de situatie van de uitgeprocedeerde asielzoekers, was geschreven door de Raad van Kerken en was bestemd voor de Tweede Kamer. Voor deze vrijwilliger was het feit dat de geloofsgemeenschap de brief niet meer onderschreef de reden om zijn mening over de geloofsgemeenschap te veranderen. Dezelfde vrijwilliger zei het volgende over de keuze van samenwerking: 'Dat hangt er van af wat voor stelling die mensen hebben, als de overheid, als ik het daar mee eens zou zijn, dan ga ik daarmee in zee, en als de kerk een stelling heeft waar ik het mee eens ben dan ben ik het daar mee eens.'⁸⁵ Hieruit blijkt het tijdelijke karakter van de samenwerkingsverbanden en hoe de vrijwilliger zelf een afweging maakte over hoe hij zich verhield ten opzichte van de verschillende 'actoren'.

⁸⁴ Suurmond, *Grenzen aan grenzen*, 46.

⁸⁵ Meneer Hofkamp

2.1.7 De visie van de vrijwilligers op de overheden

De visie van de vrijwilligers op de landelijke overheid was over het algemeen kritisch. Het betrof hier echter alleen de visie op het overheidsbeleid op gebied van de asielzoekers. Sommige vrijwilligers waren heel stellig in hun kritiek: 'Ik schaam me voor mijn eigen overheid. En mevrouw Verdonk met haar recht is recht en krom is krom, zeiden de Duitsers dat ook niet? Fascistisch trekje hoor! Dan denk ik: "Er is niets rechts of links of zwart of wit. Wat zit daar tussenin? Het individu!" Daar wordt gewoon niet naar gekeken.'⁸⁶ Een andere vrijwilliger was van mening: 'Ik ben er van overtuigd dat wat hier gebeurt ten aanzien van vreemdelingen in ons land dat het misschien dan wel juridisch juist genoemd mag worden soms, maar dat het ethisch volslagen onverantwoord is.' En even later vertelde hij: 'Als het gaat om dit soort zaken dan denk ik dat de overheid, op dit moment, de landelijke overheid, het kabinet, de grenzen opzoekt van recht, van de wet. En hier en daar echt wel eens over die grenzen heen gaat ook.'⁸⁷ De kritiek op de overheid lijkt over het algemeen te duiden als dat de overheid onrechtvaardig is op het gebied van de uitgeprocedeerde asielzoekers.

De visie van de vrijwilligers op de overheid is meer inzichtelijk te maken door het begrip burgerlijke ongehoorzaamheid te introduceren. Burgerlijke ongehoorzaamheid is volgens Schuyt, een rechtssocioloog, een specifieke vorm van politiek protest. Burgerlijke ongehoorzaamheid zou volgens hem in een gebied liggen waar aan het ene uiterste politieke onenigheid en legale protestvormen en aan het andere uiterste revolutionair verzet en politiek geweld liggen. Bij burgerlijke ongehoorzaamheid wordt volgens hem de legitimiteit van het heersende gezag erkend en het protest richt zich naar een enkele wet of misstand in de samenleving. Daardoor ontstaat er een combinatie van wetaanvaarding en wetovertreding. Door de burgerlijke ongehoorzaamheid wil men een evaluatie van de betreffende situatie en een verandering teweeg brengen. Die verandering is nodig omdat volgens degenen die burgerlijk ongehoorzaam zijn bepaalde democratische waarden en instellingen bedreigd worden.⁸⁸

Het merendeel van de vrijwilligers is van mening dat de situatie van de uitgeprocedeerde asielzoekers een misstand is in de samenleving en wensen daarvoor een oplossing. De meeste vrijwilligers vinden dat de situatie van de uitgeprocedeerde asielzoekers niet in de Nederlandse democratische rechtstaat

⁸⁶ Mevrouw Jansen

⁸⁷ Meneer Peters

⁸⁸ Cornelis J.M. Schuyt, *Recht, orde en burgerlijke ongehoorzaamheid* (2^e druk; Rotterdam 1972) 304-306.

past. Ik denk dat de participatie van de vrijwilligers in de noodopvang daarom opgevat kan worden als burgerlijke ongehoorzaamheid.

Een aantal vrijwilligers gebruikte de term burgerlijke ongehoorzaamheid om de positie van het vrijwilligerswerk van de noodopvang te definiëren. Een vrijwilliger dacht dat de noodopvang illegaal is volgens de regelgeving van de landelijke overheid. Ze was niet bang om juridische consequenties te aanvaarden indien die zouden verbonden worden aan haar activiteiten bij de noodopvang. 'Volgens de landelijke overheid zijn ze (*de activiteiten van de noodopvang*) illegaal, ze weten dat het gebeurt. Het zit in een soort gedoogzone, men is daar niet blij mee, maar jammer dan. Je hoeft ook niet blij van mij te worden. Als je het wel bent is dat leuk, als je het niet bent is het jouw probleem niet de mijne. Daarom weer de rechtsstaat, ik word er niet voor veroordeeld, maar als dat wel zo is, nou jammer dan, dan moet dat maar.'⁸⁹

De visie van de vrijwilligers op de gemeentelijke overheid was positief. Dit is te verklaren door de banden die de Stichting Noodopvang had met de gemeentelijke overheid op het moment van het onderzoek. De Stichting Noodopvang werkte namelijk nauw samen met en kreeg financiële steun van de gemeentelijke overheid. Een aantal vrijwilligers meende dat de gemeentelijke overheid door deze samenwerking met de stichting ambtelijk ongehoorzaam is. 'De burgerlijke gemeente die is op zich al burgerlijk ongehoorzaam.'⁹⁰ En: 'De activiteiten zijn broodnodig en ik ben heel blij dat op gegeven moment de burgerlijke gemeente hierzo erin gestapt is. Dat die lekker ongehoorzaam is en gewoon doet wat mevrouw Verdonk niet hebben wil.'⁹¹

Sommige vrijwilligers trokken een conclusie uit deze houding van de gemeentelijke overheid, namelijk dat de vrijwilligers actief bij de noodopvang kunnen zijn en toch geen illegale activiteiten verrichten. 'Als een gemeente financieel bijdraagt, dan denk ik dan ben ik toch legaal bezig?'⁹² Een andere vrijwilliger verwoordde het op deze manier: 'Als je vanuit Den Haag kijkt zijn de activiteiten illegaal en de gemeente doet het eigenlijk illegaal, maar daarvoor is het voor ons legaal. Als je vanaf boven kijkt is het illegaal, maar wel menselijk.'

⁹³

Over de positie die de gemeentelijke overheid innam in de problematiek van de uitgedroogde asielzoekers was een aantal vrijwilligers erg positief. 'De gemeente gaat eigenlijk tegen de wet in door mensen onderdak te

⁸⁹ Mevrouw Jansen

⁹⁰ Meneer Peters

⁹¹ Meneer Peters

⁹² Mevrouw Hogendonk

⁹³ Meneer de Ridder

verlenen. Dat mocht eigenlijk niet. Ergens vind ik het fantastisch dat ze het wel doen! Ze halen zich wel wat op de hals, maar aan de andere kant gaat het nog steeds goed. En dan denk ik vooruit waarom zou je het niet proberen en dat hebben ze ook gedaan. Daar neem ik wel m'n petje voor af. Want dat is tegen de staat ingaan, maar toch doen!⁹⁴

2.1.8 De visie van de vrijwilligers op de kerk

Over het algemeen waren de vrijwilligers kritisch over de kerk als het gaat om de plaats die zij in de samenleving inneemt. 'Die een beetje passieve houding, precies zoals die in 40-45. Je bekent geen kleur en dat is gevaarlijk. Zeker toen, nu wat minder.'⁹⁵ Sommige vrijwilligers hadden een duidelijk beeld van hoe de kerk in de samenleving zou moeten staan. 'Ik denk dat de kerk ten aanzien van de samenleving veel meer de deuren moet opengooien [...] Ik vind het heel belangrijk dat er op die manier een verwevenheid komt tussen de samenleving en de kerk, de kerkgemeenschap. Dan denk ik dat de kerk ook een plaats in de samenleving moet nemen waarbij ze in elk geval de samenleving betreft bij de vraagstukken die er in de samenleving zijn.'⁹⁶ Een andere vrijwilliger zag de kerk als volgt: 'Een vangnet voor als het nodig is, want er dreigen altijd mensen tussen wal en schip te vallen. En ik vind ook dat de kerk ook een waarschuwing moet zijn voor als er dingen verkeerd gaan in de wereld. En ik vind dat de kerk dat eigenlijk nog te weinig doet. De kerken laten veel te weinig hun stem horen en dat is de Rooms Katholieke kerk verweten na de Tweede Wereld Oorlog. Nou, daar moeten we van geleerd hebben.'⁹⁷

Uit het laatste citaat blijkt dat de vrijwilliger vond dat de kerk een meer uitgesproken positie moet innemen in het publieke debat. Ook een andere vrijwilliger meende dit: 'In de hoofdlijnen is het wel goed (*de positie van de kerk in de samenleving*), maar ik zou wel liever zien dat ze duidelijker zeggen, duidelijker partij kiest, zoals in deze zaak dat het echt niet kan. En dat klinkt langzamerhand wel door, maar niet zozeer door de monden van de leidinggevenden, maar gewoon door een aantal van haar leden. De kerk moet zich los van de politiek veel duidelijker zeggen: daar staat het op. Ze is te introvert, te vaag en te angstig waar het gaat om zaken als vluchteling en asiel.'⁹⁸

⁹⁴ Mevrouw Grijpstra

⁹⁵ Meneer Simons

⁹⁶ Meneer Peters

⁹⁷ Meneer de Ridder

⁹⁸ Meneer Simons

Een aantal vrijwilligers meende dat de kerk niet meer de positie in de samenleving inneemt die het vroeger wel had. 'Het hoort het middelpunt te zijn van de samenleving waar dingen gebeuren en dingen uit voort komen. Dat is het helemaal niet meer. En het is nog veel erger bij de jongere mensen dan bij de oudere mensen, want als ik hier naar de kerk ga, dan zie ik alleen maar grijze koppies.'⁹⁹ 'De kerk bekleedt in de samenleving ondertussen een marginale plaats, maar als je kijkt naar deze kerk dan vind ik dat die nog veel meer kerk in de samenleving zou kunnen zijn.'¹⁰⁰ Dat de kerk die positie niet per definitie opnieuw hoeft in te nemen, blijkt uit het antwoord op de vraag wat de rol van de kerk op dit moment zou moeten zijn: 'Ja, maar dat is denk ik helemaal niet meer relevant in deze tijd! Iedereen is eigenlijk heel druk, zwaardere banen, minder tijd voor vrije tijd.'

De visie van de vrijwilligers en de kerk op het gebied van de noodopvang wilde ik achterhalen, door onder andere de vraag te stellen of de vrijwilligers het gevoel hebben dat de kerk de vrijwilligers steunt in het doen van vrijwilligerswerk bij de noodopvang. Het merendeel van de vrijwilligers voelde zich niet gesteund door de kerk waar ze lid van zijn. Een voorbeeld is een vrijwilliger die het als volgt formuleerde: 'Nee, dat voel ik niet, maar ik voel ook geen vijandschap. Dat is akelig, ja, dat zwijgen. Maar dat is van alle eeuwen en tijden.'¹⁰¹ Het gevoel van steun van de geloofsgemeenschap die de vrijwilligers ervaren, kan veranderen. Dit kan geïllustreerd worden door het al eerder aangehaalde voorbeeld van de vrijwilliger die, doordat de kerk de brief naar de Tweede Kamer niet meer onderschreef, het gevoel verloor gesteund te worden door zijn geloofsgemeenschap.¹⁰²

Een vrijwilliger koppelde het feit dat de kerk volgens haar niet meer een significante rol in de samenleving speelt aan het feit dat ze persoonlijk niet werd gesteund door haar geloofsgemeenschap. 'Die (*kerk*) staat er niet in, die staat aan de zijkant. Die zou er in moeten staan. Die zou binnen in de samenleving moeten staan. Ik vind het bijvoorbeeld tekenend dat vanuit de kerk is gevraagd of ik dit wilde doen en daarmee is het hoofdstuk afgesloten hier (*in haar kerk*). Van: "Eh asielzoekers? Nee, daar hebben we iemand van de kerk in de stichting zitten." Ook geen belangstelling meer, van: "Hoe gaat het?" Het leeft niet meer. Dan denk ik van: "Dan laat je mij wel in de kou staan.".' De geloofsgemeenschap draagt de noodopvang niet volgens haar 'Tekend bijvoorbeeld, de gemeente subsidieert ons voor een groot deel, daarnaast

⁹⁹ Mevrouw Zijlstra

¹⁰⁰ Meneer Peters

¹⁰¹ Meneer Simons

¹⁰² Meneer Hofkamp

krijgen we geld van een heel aantal kerkgemeentes. Onze kerk hier weigert bij te dragen omdat ze dat een taak van de gemeente vinden, want zij leveren mankracht en ik ben dan die mankracht. En bij mij heeft dat dan als reactie; dan betaal ik dus geen kerkelijke belasting meer. Mijn kerkelijke bijdrage gaat naar de Stichting Noodopvang, dan weet ik waar het naartoe gaat.¹⁰³

2.1.9 De visie van de vrijwilligers op de uitgeprocedeerde asielzoekers

De meerderheid van de vrijwilligers zei de uitgeprocedeerde asielzoekers niet anders te zien of te benaderen dan ieder ander mens. Daarnaast werden door de vrijwilligers over het algemeen de verschillen in afkomst en cultuur interessant gevonden. 'Mensen blijven mensen, we hebben allemaal pijn en moeite, dat blijft gelijk. Dat is je volksaard, of je cultuur waar je uit komt niet wezenlijk anders in. Maar aan de andere kant zijn er ook zo veel verschillen, hoe ga je met dingen om, wat is voor jou normaal en voor ons niet? Dat is hartstikke boeiend. Het verrijkt je leven als je er voor openstaat. En dat probeer ik te doen. En dat voorkomt je ook voor afstompen.'¹⁰⁴ De verschillen tussen mensen werden door het merendeel van de vrijwilligers als positief en als een verrijking gezien: 'Wat maakt mij dat nu uit of iemand bahai is of christen is of islamiet is. Dat maakt mij helemaal niets uit, en die cultuur, ik vind dat dat een verrijking is.'

Een aantal vrijwilligers spreekt over de groep uitgeprocedeerde asielzoekers in termen van zorg, ze zien de uitgeprocedeerde asielzoekers als hulpbehoevend. Een voorbeeld hiervan is dat een vrijwilliger vond dat ze de uitgeprocedeerde asielzoekers zouden moeten steunen en bijstaan.¹⁰⁵ Anderen zagen echter de uitgeprocedeerde asielzoekers als mensen die iets bereikt hebben en spraken over hen niet zozeer als hulpbehoevend 'Ik ervaar hun in het algemeen als dapper en de mensen die hier zitten zijn denk ik toch ook wel niet de eerste de beste.'¹⁰⁶

2.1.10 De visie van de vrijwilligers op de noodopvang

Het merendeel van de vrijwilligers vond de noodopvang noodzakelijk en hoopte dat deze van tijdelijke aard is. Wanneer de uitgeprocedeerde asielzoekers die op dit moment van de noodopvang gebruik maken uitgezet worden of wanneer zij toch een verblijfsvergunning krijgen, is de noodopvang niet meer nodig. De gehele noodopvang zou ook opgeheven kunnen worden indien er een

¹⁰³ Mevrouw Jansen

¹⁰⁴ Mevrouw Jansen

¹⁰⁵ Mevrouw Grijpstra

¹⁰⁶ Meneer Peters

verandering zou plaatsvinden. Deze verandering zou in de vorm van een oplossing voor de situatie van de uitgeprocedeerde asielzoekers door de overheid aangedragen moeten worden. Een aantal vrijwilligers meende dat deze oplossing een generaal pardon is, waarbij alle asielzoekers die onder de oude wetgeving vallen een verblijfsvergunning krijgen. Eén vrijwilliger verwachtte dat de noodopvang misschien binnenkort opgeheven wordt, doordat de overheid gaat ingrijpen door mogelijk de noodopvang te verbieden. 'Het is natuurlijk illegaal, mevrouw Verdonk is het hier niet mee eens dat wij, dat de gemeentes dit hier doen. Ze zou ons zeker ook eens op de vingers gaan tikken. Tenzij er een generaal pardon komt en dan zijn we uit de brand.'¹⁰⁷

2.2 Portretten

In dit gedeelte van het hoofdstuk wil ik vier vrijwilligers beter belichten om een genuanceerder beeld te geven van de onderzoeksgroep. Bij de analyse van een onderzoek blijven er vaak zaken liggen, aangezien de onderzoeker keuzes moet maken over wat wel en wat niet wordt behandeld in het onderzoek. Door een viertal portretten van vrijwilligers te schetsen, probeer ik dit effect af te zwakken.

Ik heb deze vier vrijwilligers uitgekozen om verschillende redenen. Van sommigen was het verhaal dat ze vertelden heel uitgebreid en gedetailleerd. Dat maakte hun interviews heel waardevol. Dit was niet altijd in het onderzoek uit te drukken, daarom is een apart gedeelte gecreëerd waarin daar wel ruimte voor is. Ik probeer in dit gedeelte recht te doen aan de complexiteit van en de rijkdom aan ervaringen en expressies die zich aftekenden in de interviews van de vrijwilligers. De vier vrijwilligers die ik nu beter belicht, vallen niet altijd samen met de vrijwilligers die in het meest in dit onderzoek worden geciteerd. Alle vier vrijwilligers hebben mij op de één of andere manier aan het denken gezet.

2.2.1 Meneer Hofkamp

Door het interview met meneer Hofkamp (éénenzestig jaar) kwamen er allerlei verwachtingen bloot te liggen die ik als onderzoeker had van de onderzoeksresultaten. Meneer Hofkamp gaf namelijk geen principiële beweegredenen aan voor het verrichten van vrijwilligerswerk. De Bijbel speelt geen bijzonder grote rol in de religiositeit van meneer Hofkamp: 'Ik moet eerlijk

¹⁰⁷ Mevrouw Dekker

zeggen, sinds kort lezen we weer de Bijbel in huis. Dat is ook jaren niet zo geweest, dat we dat niet deden, sinds de nieuwe vertaling weer.'

Meneer Hofkamp was de eerste die geïnterviewd werd, omdat hij de coördinator was van de vrijwilligers die actief zijn in de sociale hulpverlening van de noodopvang. Meneer Hofkamp was heel erg actief in de noodopvang, hij verzuchtte dat het eigenlijk een baan is, maar dan wel een baan zonder vaste tijden: 'Je hebt, het heeft geen tijd, het is geen negen tot vijf baan.' Hij deed het echter wel met veel plezier: 'Nou ik vind het gewoon hartstikke leuk werk. Ik ga graag naar die mensen toe. Dat vind ik heerlijk. Ik kan het niet anders zeggen, daar doe ik het gewoon voor. Gewoon die mensen helpen.'

Door het interview met meneer Hofkamp kwam ik te weten dat wanneer het gaat om het vrijwilligerwerk men heel pragmatisch kan omgaan met de verbondenheid die men voelt met anderen. Meneer Hofkamp verwoordde dit op de volgende manier: 'Dat hangt er van af wat voor stelling die mensen hebben, als de overheid, als ik het daar mee eens zou zijn, dan ga ik daarmee in zee, en als de kerk een stelling heeft waar ik het mee eens ben dan ben ik het daar mee eens.' Ook wilde meneer Hofkamp onderzoeksgegevens laten wijzigen die gingen over het feit dat hij zich persoonlijk gesteund voelde in het vrijwilligerswerk door de geloofsgemeenschap, omdat de situatie inmiddels was veranderd. Door de bijdrage van meneer Hofkamp werd duidelijk dat allianties constant veranderen, ook op het niveau van de vrijwilligers.

2.2.2 Mevrouw Zijlstra

Mevrouw Zijlstra (zevenenzestig jaar) was in veel opzichten een buitenstaander in de onderzoeksgroep. Na vijfenveertig jaar in Canada te hebben gewoond, verbleef ze sinds kort weer in Nederland. Door haar langdurige buitenlandse verblijf was zij weinig op de hoogte van de Nederlandse politiek en de problematiek van de uitgeprocedeerde asielzoekers. Mevrouw Zijlstra gaf één van de uitgebreidste interviews, waarin ze over veel zaken twijfels had. Zodoende bevroeg ze haar eigen overtuigingen en uitspraken veelvuldig.

Door dit citaat wordt duidelijk hoe mevrouw Zijlstra bepaalde maatschappelijke problematiek ervoer, hoe ze daar een mening over vormde en hoe ze dat koppelde aan haar eigen ervaringen: 'Ik vind die mensen die komen dat vind ik helemaal prima, maar ik vind dat ze zich wel een beetje aan moeten passen aan de Nederlandse. Ja dan krijg je dat hele moeilijke gedoe van die meisjes die helemaal ingepakt rondlopen. Daar heb ik vooral moeite mee omdat ik een beetje Noord-Amerikaans ben, een beetje erg Noord-Amerikaans, want God mag weten of daar een terrorist achter die doeken zit. Ik vind dat moeilijk.'

Ik vind het niet erg als ze een doekje dragen, maar daar hou ik niet van, dat ingepakte; ik wil de mensen de gezicht kunnen zien en weten met wie ik praat. En dan luister ik naar mensen die naar Turkije zijn geweest en daar zie je het haast niet! Die zitten allemaal hier! Ik vind het heel belangrijk dat mensen die uit andere landen komen, je moet je cultuur bijhouden, je taal tegen je kinderen spreken. Dat je ergens die achtergrond, ja daar ben je mee opgegroeid, dat moet je toch bijhouden? Ik ben altijd trots geweest dat ik Nederlandse was! Zijn die mensen die uit Marokko komen niet trots daarop? Zo was ik in Canada wel, ik was Nederlands en in de tweede plaats was ik Canadees. Dus dat die mensen hun eigen cultuur houden vind ik prima, dat ze naar theehuizen gaan en hun eigen taal spreken vind ik goed. Maar ik vind het heel belangrijk dat ze Nederlands leren en dat ze als ze ergens werken waar Nederlanders zijn, absoluut hun eigen taal niet spreken. Ik sprak nooit Nederlands als er anderen bij waren die dat niet spraken, dat vind ik heel onbeleefd. Ik vind het prima dat mensen hun eigen geloof hebben, en als het aan mij lag waren alle geloven één, dat zou machtig zijn, want dan was er helemaal geen oorlog meer, want de meeste oorlogen komen voort uit geloof. Maar ik vind het heel erg moeilijk dat je die fanatieke mensen hebt en zoek maar eens uit wie wat is. Maar als je nagaat waarom de meeste mensen asielzoeker zijn dan heeft dat heel vaak met geloof te maken. En nu ik vind het een beetje angstig zoals de hele wereld overgaat en al die mensen ja, hoe heet dat geloof? Wat iedereen heeft, al die lui hebben, islam, dat vind ik een beetje akelig. Die doen alles in naam van de islam. En ik heb stukken gelezen van wat er in de Koran staat en wat die mensen zeggen is helemaal niet waar! Dus dat vertalen ze op hun manier!

Mevrouw Zijlstra was op het moment van het interview een jaar actief in de noodopvang. Ze verwoordde een aantal keer in het interview haar medeleven met de uitgeprocedeerde asielzoekers. 'Ik heb heel erg medelijden met die twee vrouwtjes, ontzettend, wat een leven, wat moet dat nou. Er zitten heel weinig mensen uit Iran en Syrië, hun kennissenkring is niets! Als we het over de mohammedanen hebben, over Turken of Marokkanen noem maar, ja die vinden hier zo allemaal mensen hier. Ik vind het voor hun zo ontzettend, ik zou niet graag in hun schoenen staan.' Mevrouw Zijlstra noemde hier het belang van het sociale netwerk van asielzoekers, de asielzoekers die zij bezocht misten blijkbaar een sociaal netwerk. Opmerkelijk is de betekenis die ze daaraan toekende, omdat ze zelf vijfenveertig jaar geleden als jonge vrouw in haar eentje naar Canada vertrok. Daarnaast is het opmerkelijk dat zij blijkbaar niet de angst voor vrouwen met hoofddoeken die zij tijdens haar interview uitsprak,

koppelde aan de asielzoeksters die zij onder haar hoede had, ze bezocht namelijk onder andere een vrouw uit Iran.

Mevrouw Zijlstra wilde de uitgeprocedeerde asielzoekers erg graag helpen en probeerde dat op allerlei manieren te doen. Helaas stuitte ze vaak op de Nederlandse regelgeving of andere belemmeringen. 'Want ik heb ook al een paar keer aangeboden om ergens naar toe te gaan. Maar zoals ik zei, ze hebben allebei jong, twee van drie jaar oud en het is niet zo dat de één dan zegt: "Ik pas op jouw kind, ga jij maar met haar mee! ". En ik kan moeilijk twee vrouwen en twee kleine kinderen in mijn auto meenemen, want dan moet ik allemaal zitjes gaan kopen.' En: 'Wat kunnen we nou eigenlijk voor die mensen doen? Ze mogen absoluut niet werken! Ja, ik zou zeggen kom mijn huis maar schoon maken, ik betaal je wel. Dat mag allemaal niet. Ik vind het heel moeilijk!'

Mevrouw Zijlstra twijfelde over de vraag of ze wel genoeg voor de uitgeprocedeerde asielzoekers kon doen: 'En dan zijn we weer terug met die vluchtelingen, doe ik wel genoeg voor ze? Ik vind dat aspect van mijn vrijwilligerswerk het minste voldoening geven. Wat kan ik nou eigenlijk voor ze betekenen. En zie ik dat wel goed genoeg.' 'En ik voel me een beetje, doe ik nou wel wat ik kan doen daar? Moet ik meer doen? Ik denk dat ik ook van de week meneer Hofkamp eens opbel en vraag: "Wat verwacht je?". Wat verwachten ze eigenlijk van me?' Het leidde zelf tot de twijfel van mevrouw Zijlstra over het nut van de noodopvang. 'Het doel is voor de gezinnen die wij hebben is om toch te proberen dat het zover komt dat ze mogen blijven en dat ze dan, als ze eenmaal mogen blijven, dan zal hun hele leven veranderen. Maar mogen ze niet blijven en dan denk ik bij mezelf: "Ja, wat doen we eigenlijk?" Ik weet het niet hoor, ik vind het heel erg moeilijk. Ik heb daar heel veel moeite mee om te weten wat we goed doen.'

Tijdens het interview kwam heel duidelijk naar voren dat de kerk heel belangrijk is voor mevrouw Zijlstra en ze was in Nederland op zoek naar een kerk die bij haar past. Op het moment van het interview had ze nog geen kerk kunnen vinden. 'Ik vind een kerk een soort organisatie waar mensen bij moeten zijn voor hun eigen welzijn alswel voor anderen.' 'Die kerk (*in Canada*) die deed iets voor mij en ik deed heel veel d'r voor terug. Ik vind dat een kerk hoort te zorgen dat mensen het gevoel hebben erbij te horen.' 'Ik vind een kerk dat moet een tempel zijn, je moet iets voelen, er moet een warmte vanuit gaan, je moet er uit komen met een gevoel van: ja je hoort d'r bij, je hebt d'r wat aan, je wilt iets teruggeven.' En: 'Het is niet zo dat je d'r alsmaar naartoe gaat enzo, maar het moet je een gevoel van geborgenheid geven, bijbehoren, iets kunnen doen en voor hun iets kunnen doen.'

Naast de kerk is het geloof heel erg belangrijk voor mevrouw Zijlstra: 'Ik geloof heel erg, ja, ik ben heel gelovig.'. Haar geloof beschreef ze als volgt: 'Ik vind, mijn geloof is hetzelfde als een fundament in een huis, zonder fundament ben je nergens en zonder geloof, ik zou niet graag ongelovig willen zijn, ik kan me ook haast niet voorstellen van mensen die echt niet geloven, je hoort dat wel eens over mensen: "Ja ik geloof niet" en dan denk ik aan mijn verpleging en hoe ontzettend vaak mensen God aanroepen als ze in nood zijn. Dus d'r zijn genoeg mensen die zeggen: "Ik geloof niet", daar heb ik moeite mee. Want ik geloof wel en ik vind geloof belangrijk.' En: 'Het houdt mij goed op de been hoor, dat ik geloof heb. Zonder geloof ben ik ja net een drijvende boot. Het is je houvast in je leven; je geloof. En dan geeft het helemaal niet waar je op de wereld bent; ik hoef ook niet bepaald in een kerk te zitten. Het is belangrijk voor mij en 's avonds voor het slapen gaan, dat ik eens even met hem praat. Maar d'r komt geen Bijbel verder aan te pas hoor! Het is gewoon praten bij mij, ik neem geen stellingen aan en ik ga geen vergelijkingen doen. Ik zit gewoon met hem te kleppen.'

De Bijbel is in tegenstelling tot de kerk en het geloof niet erg belangrijk voor mevrouw Zijlstra: 'In die zin is de Bijbel niet belangrijk in mijn leven, ik heb een Bijbel hier en ik doe er niets mee. Ik vind hem dus niet belangrijk. Mijn geloof is wat ik weet en wat ik meegekregen heb en dat is voor mij echt wel voldoende. En als ze preken en ze halen de Bijbel daarbij aan, dat vind ik dan heel erg mooi, soms ben ik het er helemaal niet mee eens zeg! Zoals soms van die fabels verteld worden en dan denk ik: "Ja, hoe zit dat nou eigenlijk?". Zoals Christus die wegliep bij zijn vader en moeder en niets van zich liet horen op twaalfjarige leeftijd, nou ja, daar ben ik het helemaal niet mee eens! En d'r zijn een heleboel stellingen die hij (*de Bijbel*) zegt waar ik het niet mee eens ben. En dan denk ik als die mensen helemaal alleen maar uit die Bijbel blijven werken en daar staan dingen in! Je kan de gekste dingen zeggen! Wie weet eigenlijk dat God een man was? D'r zijn een heleboel dingen die niemand eigenlijk weet.'

2.2.3 Mevrouw Grijpstra

Mevrouw Grijpstra (eenenzeventig jaar) maakte duidelijk dat een ervaring of een gebeurtenis in het verleden een drijfveer kan vormen voor het doen van vrijwilligerswerk. In haar interview weidde ze weidde op eigen initiatief uit over haar ervaringen als kind in Groot-Brittannië na de Tweede Wereld Oorlog. Zelf legde ze daarna de link naar haar motivatie voor haar participatie in het vrijwilligerswerk. 'Maar net na de oorlog, oktober vijfenveertig, ben ik dus met

tweehonderd kinderen naar Engeland gegaan. Voor gezondheid, ik was altijd aan het sukkel en was vreselijk mager. Koningin Wilhelmina heeft zich daarvoor sterk gemaakt, dat kinderen dus weg konden en een tijd in Engeland konden bivakkeren. Ja, van die bleekneuzen waren dat, haha, en ook kinderen die uit Rotterdam kwamen, die de bombardementen hadden meegemaakt. Dat hadden wij niet meegemaakt, maar goed we hadden wel het een en het ander achter de rug. Maar die waren er natuurlijk ernstiger aan toe. Kregen we eerst, werden we met zijn allen in een soort barakkenkamp in het midden van Engeland gebracht en daar werden we dus bijgevoed, zeg maar. Heel goede voeding kregen we, kregen we allemaal kleding, want ja, sommigen hadden haast niks meer. Geen schoenen of sokken, kousen en ondergoed, de hele zaak. Dat kwam uit Canada, daar stonden van die labeltjes in. We hadden daar dus een school, daar werden ons de eerste beginselen van het Engels bijgebracht. Dan na die drie maand, dan werd het bekeken of je naar huis toe kon. Of dat, die kinderen waren er wel bij, die hadden heimwee, want ja die moesten terug dan, want dat was natuurlijk niks. Nou, ik had geen heimwee, ik voelde me nou niet zo enig in het kamp, want het was natuurlijk toch wel strenger dan thuis. Je moest 's middags slapen ook. Ik was met mijn zus gewend om samen gezellig bij mijn ouders te zitten, maar dan kom je ineens in een hele grote groep. Maar ik heb mij redelijk goed aangepast. Toen zeiden ze van: "Ja, je moet nog wel blijven." Maar je wordt geplaatst met alle andere kinderen in een pleeggezin. En toen ging je in een trein en elke keer stopte die trein en gingen er zeg maar tien kinderen uit en daar stonden er dan mensen op te wachten. En wij zaten er met een stuk of veertig kinderen als laatsten in. Dus dat was een ontzettend lange reis, negen uur hebben we in die trein gezeten. Want wij kwamen aan bij "Land's End", het zuiden van Engeland en daar stonden mijn pleegouders te wachten. Dat waren al wat oudere mensen, zeg maar, ze hadden geen kinderen en hadden zich daarvoor opgegeven. Ze hadden een schattige hond, een zwarte was dat. Dus daar was ik meteen eigenlijk wel gek op, dat sloeg meteen aan; dat was leuk die hond. En van die mensen heb ik dus ook een beetje Engels geleerd, want die kenden geen woord Nederlands en ik kon alleen een paar woordjes en je moest wat! En die zijn heel lief voor mij geweest en we hadden dus ook af en toe wel contact met die groep die daar zat, maar hun moesten dus toch mij die drie maanden opvangen in hun huis. Maar ik heb het heel goed gehad, de mensen waren vreselijk lief, hebben zich helemaal uitgesloofd en zijn echt een soort vader en moeder geworden! Tweede vaderland voor me daar. Dus ik heb daar hele goede herinneringen aan.' En later in het interview zei ze: 'Want zoals ik nou naar Engeland ben gegaan, ik

bedoel maar, die mensen hebben voor mij ook klaargestaan, ja die hadden net zo goed nee kunnen zeggen. Nou dan was ik daar nooit geweest. Ja, dan denk ik: "Dan moet ik ook gewoon wat terug doen."

Bij de noodopvang kwam mevrouw Grijpstra als vrijwilliger door contact met meneer Hofkamp. Meneer Hofkamp, de coördinator van de noodopvang, zocht een overnachtingplaats voor een uitgeprocedeerde asielzoeker en mevrouw Grijpstra had af en toe gasten bij haar thuis, omdat ze een Bed & Breakfast aan huis had.

Het doel van de noodopvang omschrijft mevrouw Grijpstra als volgt: 'Om die mensen toch een beetje houvast te geven hier. Het blijven natuurlijk moeilijke toestanden, want ze hebben geen uitzicht. Onzekerheid, het is onzeker en dat kun je natuurlijk niet zomaar wegnemen. Als je nou zou kunnen zeggen, nou in augustus, dan krijg je weer een status, dan kun je daar naartoe werken. En dat zou wel moeilijk blijven, want Verdonk is niet op haar achterhoofd gevallen, die houdt haar poot wel stijf.'

Uit het interview bleek dat de kerk en haar geloof erg belangrijk is voor mevrouw Grijpstra. Haar geloof vormde een van haar drijfveren om vrijwilligerswerk te verrichten. 'Heb uw naaste lief als uzelf, maar heb uw naaste lief is al een heel groot ding. En als uzelf is natuurlijk best moeilijk, maar ik probeer dat een beetje, om de mensen dus tegemoet te komen en ook die je soms helemaal niet zo liggen. Dan denk ik: "Ja d'r is altijd wel iets goeds dat in de mens te ontdekken.". Je hebt wel eens dat je denkt van dat mens dat ligt me gewoon niet, maar het is dan zo makkelijk om te denken van laat maar. Het is voor iedereen natuurlijk anders. Er zijn wel eens mensen die zeggen: "Dat jij dat doet, die mensen opvangen, je weet helemaal niet wat je in huis krijgt!". Dat is een soort vertrouwen wat ik. Ik heb ook wel eens een keer iemand gehad, dan zit er denk ik een engeltje op mijn schouder, daar geloof ik dan maar in, dat er iemand is die voor je zorgt en die dat voor jou die weg heeft uitgestippeld waarschijnlijk. Dan denk ik soms: "Waarom is deze figuur op mijn pad gekomen?". Dat weet ik soms niet, maar dan denk ik: "Dat heeft toch zo moeten zijn", dat is heel apart, toch een bedoeling erachter. Dan denk ik: "Nou goed dan probeer ik mijn best te doen om dat een beetje gezellig te houden.". En dan krijg je soms dingen te horen en een ander heeft het ook niet makkelijk, die moet ook een weg gaan.'

Mevrouw Grijpstra omschreef haar geloof op de volgende manier: 'Ik heb misschien een kinderlijk geloof. Het geeft mij moed om verder te gaan. Een plaats, ja, dat kan ik niet precies zeggen, het is er. Het helpt wel mee en ik heb altijd het idee dat er een soort van weg voor je uitgestippeld wordt en dat we

niets voor niets hier op aarde zijn. Dat je dingen hebt meegekregen en dat je daar gebruik van moet maken en niet niks doen. Iedereen heeft toch zo zijn pakketje meegekregen en daar moet je gewoon wat mee doen. Ik heb toch altijd het idee, ik doe wat voor de medemens, en wat maakt het uit, het is toch iets wat mij ligt ook en misschien kan ik een ander daarmee helpen. En mensen die denken dat d'r helemaal niets is als je doodgaat, ja daar heb ik ook niets mee, dan denk ik: "Ja er is wel wat.". Ik denk wel dat er een leven na deze, ja dat er toch iets is, wat dat dan moet zijn, ja dat is moeilijk. Nee, daar hou ik me aan vast.'

2.2.4 Meneer de Ridder

Meneer de Ridder (eenenzeventig jaar) was een vrijwilliger die in de verwoording van zijn drijfveren om vrijwilligerswerk te doen, het begrip onrecht gebruikte. 'Omdat ik het zo onrechtvaardig vind dat je op deze manier vluchtelingen bejegend als overheid. Nederland is eeuwenlang een heel tolerant land geweest, waar vluchtelingen altijd binnen konden komen. Dat is veranderd met onze moderne maatschappij, waardoor vliegtuigen over de hele wereld hier kunnen komen, dus het risico dat je veel economische vluchtelingen krijgt is groot. En dat kan niet onbeperkt doorgaan, daar heeft de huidige regering wat dat betreft de grenzen een stuk dichtgetimmerd. Maar dan zeg ik: "Dan moet je tolerant zijn met de mensen die al zo lang binnen zijn en dan moet je niet zo de mensen ongenadig afstraffen.". Ik ben het er gewoon niet mee eens, het past niet bij mijn opvatting hoe je als christen in deze maatschappij moet staan. Ik vind het onrecht en daarom was het mijn drijfveer.'

Meneer de Ridder verbond naast onrecht ook religieuze overtuigingen aan zijn beweegredenen voor het verrichten van vrijwilligerswerk in de noodopvang. 'Gewoon met de christelijke overtuiging, zoals je het in de Bijbel leest en met name in het Nieuwe Testament. God dienen en liefhebben en je naaste als jezelf. Nou daar kom je natuurlijk voor geen meter aan toe, want je bent jezelf altijd nog het naasts. Maar ik heb mijn hele leven altijd wel erg veel gevoel gehad voor de *underdogs*. Je hebt dat altijd, of althans dat heb ik altijd, dat ik voel dat mensen in verdrukking dreigen dat ik de neiging heb om daar wat aan te doen. Juist diegenen aan de onderkant. Ik kan me mateloos opwinden als ik vind dat iets niet rechtvaardig gebeurt. Tot op het riskante af soms, dat je de kans loopt klappen te krijgen, omdat je zegt: "Wat hier gebeurt, kan niet.". Ik vind dat de Bijbel ook leert dat je moet proberen om rechtvaardig te zijn en dat verwacht je ook van anderen. Dus ook met name ook van de politiek, want dat

is een heel belangrijk iets in de maatschappij zeker ook hier in Nederland. En als die niet rechtvaardig is, ja daar kan ik slecht tegen.'

In het interview bracht meneer de Ridder heel sterk over dat hij bepaalde overtuigingen had en dat hij daar achterstond. Hij gaf echter tevens het belang aan van de ruimte die er zou moeten zijn voor mensen met andere overtuigingen. 'Niemand heeft de wijsheid in pacht. Wij denken dat de Bijbel God's woord is, maar hij is wel door mensen geschreven. Weten wij het beter als de mensen die overtuigd de islam aanhangen of een hindoe of een boeddhist? Vroeger, toen in de tijd dat ik belijdenis deed, toen heb ik nog eens een discussie met de dominee gehad, want die zei: "Het wordt langzamerhand toch eens tijd dat je belijdenis gaat doen." en toen zei ik: "Moet ik dan belijden dat dit de enige ware kerk is? Dat kan toch niet?". Hij zei ook: "Nou dat moet je niet zo interpreteren, want dat kan niet." Niemand die het weet. Want als wij eens een discussie krijgen over een kleur, van waarom is dit rood, nou dit is rood, omdat wij dat eens zo hebben afgesproken. Je moet ook ieder mens in zijn waarde laten. Mijn moeder heeft ons geleerd: "Je moet nooit iemand aanvallen op zijn geloof, je moet altijd respecteren wat een ander gelooft.". En dat vind ik ook bij deze mensen. Dat moet je waarderen, daar zijn ze gelukkig mee, dat ze dat geloven. Wie ben ik dan om te zeggen van: "Ik vind dat ons geloof beter is.".'

2.2.5 Reflectie

De analyse van de onderzoeksgroep leverde in het kort de volgende kenmerken op: meer dan de helft is vrouw, de leeftijd is hoog, namelijk iets ouder dan tweeënzeventig, meer dan de helft is hoog opgeleid, de onderzoeksgroep sprak weinig politieke voorkeur uit en noemt zich, op één vrijwilliger na, religieus. De nadere kennismaking met een viertal vrijwilligers door middel van vier portretten leek te passen bij een narratieve onderzoeksmethode. Op deze manier probeerde ik recht te doen aan de complexiteit van en de rijkdom aan ervaringen en expressies, die weerspiegelden in de interviews van de vrijwilligers en die voortkomen uit een narratieve onderzoeksmethode. In het volgende hoofdstuk zal duidelijk worden dat er een sterk verband bestaat tussen de religiositeit van de onderzoeksgroep en de religieuze motivatie van de vrijwilligers.

3 De resultaten

Hoofdstuk 3 De Resultaten

In dit hoofdstuk worden de uitkomsten van de interviews behandeld die betrekking hebben op de motivatie van de vrijwilligers om vrijwilligerswerk bij de Stichting Noodopvang te doen. Ook zal ik hier de onderzoeksresultaten van de drie onderzoeken uit het eerste hoofdstuk vergelijken met de onderzoeksresultaten van het onderzoek naar de motivatie van de vrijwilligers van de Stichting Noodopvang. Op deze manier wil ik achterhalen hoe de uitkomsten van het onderzoek naar de Stichting Noodopvang zich verhouden ten opzichte van de resultaten van de drie andere onderzoeken naar de motivatie van vrijwilligers met een narratieve onderzoeksmethode.

3.1 Opmerkingen vooraf

In de interviews gaven de vrijwilligers van de noodopvang vrijwel altijd een combinatie van redenen om actief te zijn in de noodhulp. Dit is waarschijnlijk een gevolg van het gebruik van een narratieve onderzoeksmethode. De vrijwilligers hadden namelijk de mogelijkheid om meerdere beweegredenen aan te geven, ook kwamen ze soms in de loop van het interview op andere redenen. De vrijwilligers gaven dikwijls een beweegreden met een religieuze aard samen met een 'niet-principiële' beweegreden, zoals 'ik heb er tijd voor'.

De vrijwilligers van de noodopvang hebben niet altijd expliciet een beweegreden geformuleerd voor hun participatie in vrijwilligerswerk. In mijn onderzoek waren er twee vrijwilligers die in de eerste instantie zeiden dat ze geen reden konden bedenken waarom ze actief waren. Waarschijnlijk hadden ze nog niet eerder nagedacht over de vraag waarom ze participeerden en hadden ze het ook nog niet eerder verwoord. In de loop van het interview suggereerde één vrijwilliger dat het vrijwilligerswerk bij haar karakter paste: 'Dus ik denk dat het in mijn aard zit. Eigenlijk zit het helemaal ingebakken.'¹⁰⁸ Ook was ze van mening dat het vrijwilligerswerk in het verlengde van haar werk als verpleegster lag. Voor haar was het verrichten van vrijwilligerswerk bij de noodopvang heel vanzelfsprekend. De andere vrijwilliger gaf aan dat ze geleidelijk betrokken raakte bij de noodopvang en dat ze vrijwilligerswerk wilde doen omdat ze meende dat er steeds minder vrijwilligers actief zijn. Ook was ze nieuwsgierig naar mensen met andere culturen.¹⁰⁹ Uit deze twee voorbeelden blijkt dat vrijwilligers niet altijd bewust nadenken waarom ze actief willen

¹⁰⁸ Mevrouw Dekker

¹⁰⁹ Mevrouw Meyer

worden in vrijwilligerswerk. Het lijkt dus niet altijd een overwogen keuze te zijn om vrijwilliger te worden. Ook speelt een beweegreden in de vorm van een overtuiging speelt niet altijd een rol in de keuze om actief te worden in vrijwilligerswerk.

Om een beter beeld te krijgen van de redenen van de vrijwilligers om vrijwilligerswerk te doen, heb ik alle beweegredenen gecategoriseerd. De categorieën zijn sociale beweegredenen, een ervaring of gebeurtenis, voldoening, onrecht en religieuze beweegredenen. Ik zal ze achtereenvolgens behandelen. Daarbij zal ik wanneer dat mogelijk is vergelijkingen trekken met de onderzoeken van Van Daal, Mostyn en Sherrott.

3.1.1 Sociale Beweegredenen

Onder sociale beweegredenen versta ik beweegredenen die gerelateerd zijn aan het contact met andere mensen. Een voorbeeld van een sociale beweegreden is, dat een vrijwilliger gevraagd is om het vrijwilligerswerk te doen en daardoor bij het vrijwilligerswerk betrokken is geraakt. Een ander voorbeeld van een sociale beweegreden is het opdoen van contacten door het doen van vrijwilligerswerk. In het onderzoek naar de vrijwilligers van de noodopvang kunnen dit contacten met andere vrijwilligers zijn, maar ook contacten met de uitgeprocedeerde asielzoekers.

Er zijn zes vrijwilligers die aangaven te zijn gevraagd om dit vrijwilligerswerk te doen. Ze werden gevraagd door mensen van de kerk, zoals een diaken, een predikant of kerkleden. Twee andere vrijwilligers vertelden dat ze zichzelf hadden opgegeven naar aanleiding van een oproep voor nieuwe vrijwilligers. Bij de ene stond de oproep in een kerkblaadje, bij de andere stond de oproep in een informatiekraantje van de basisschool. Deze twee oproepen waren allebei geplaatst door een kerklid.

Acht vrijwilligers zijn dus actief geworden bij de noodopvang door bemiddeling van kerkelijke mensen. Ik denk dat sociale netwerken een deel van de verklaring vormen voor het feit dat alle vrijwilligers door tussenkomst van een kerklid actief zijn geworden in de noodopvang. Kerkleden die vrijwilligers werven zouden misschien eerder het sociale netwerk gebruiken dat in een kerk bestaat, dan andere sociale netwerken waar ze beschikking over hebben.

Een gevolg hiervan is dat deze kerkelijke sociale netwerken ook meespelen in het feit dat er veel religieuze mensen actief zijn bij de noodopvang. Tien van de elf vrijwilligers noemde zich namelijk religieus. Immers, als men vrijwilligers werft bij de kerk, werft men religieuze mensen.

Een vrijwilliger vertelde 'Als jezelf in de kerk zit, dan ken je ook mensen van de kerk en die ga je dan vragen, dat werkt nou eenmaal zo.'¹¹⁰

Een aantal vrijwilligers noemden een andere verklaring voor het feit dat er veel religieuzen zijn onder de vrijwilligers. Deze vrijwilligers dachten dat religieuze mensen sneller dit soort vrijwilligerswerk aanpakken en dat er daarom zoveel religieuzen actief zijn. Een vrijwilliger verwoordde dit als volgt: 'Ik denk dat het vaker het geval is. Dat het toch heel vaak door dat rechtvaardigheidsgevoel dat je dan toch als Calvinist heel veel mee hebt gekregen. Maar ook als Rooms Katholiek, dat dat toch een reden is geweest waardoor je hier instapt.'¹¹¹

Voor sommige vrijwilligers vormt het sociale contact met de uitgeprocedeerde asielzoekers één van de redenen om vrijwilligerswerk in de noodopvang te gaan doen. De keuze voor juist dit vrijwilligerswerk ligt dus in de aard van het vrijwilligerswerk, die, vooral bij de sociale hulpverlening, bestaat uit contact onderhouden met de uitgeprocedeerde asielzoekers. Een vrijwilliger omschreef het doel van de sociale begeleiding als volgt: 'Zodat je ze weer een beetje betreft bij het maatschappelijk leven.'¹¹² en een andere vrijwilliger: 'Ik heb het gevoel dat ik op mijn manier een klein beetje die mensen in elk geval sociaal contact kan laten hebben.'¹¹³

Voor andere vrijwilligers zijn de sociale contacten die zij verkregen door het vrijwilligerswerk niet zozeer de aanleiding om actief te worden. De sociale contacten met de andere vrijwilligers en de uitgeprocedeerde asielzoekers zagen zij als een bijkomend voordeel van het vrijwilligerswerk. 'En dat vind ik dus ook het hele leuke, je kunt wel uren met die mensen praten, over hun cultuur en over hoe zij hun religie beleven zeg maar.'¹¹⁴ Sociaal contact kan ook iets zijn wat zich in de loop van de tijd ontwikkelt. 'En dan op een gegeven moment merk je dat je het niet voor jezelf zozeer doet. [...] Met andere vrijwilligers hadden we zo'n ongelofelijk fijn contact, je kreeg het als een boemerang eigenlijk op je terug. In plaats van dat je er tijd in investeert krijg je een enorm stuk vriendschap ervoor terug eigenlijk.'¹¹⁵

Sociale beweegredenen komen ook voor in de onderzoeken van Van Daal, Mostyn en Sherrott. In het onderzoek van Van Daal noemde drieëntwintig procent van de vrijwilligers als antwoord op een open vraag naar hun motivatie, dat ze waren gevraagd om vrijwilligerswerk te doen. Acht procent noemde het

¹¹⁰ Meneer Hofkamp

¹¹¹ Meneer de Ridder

¹¹² Meneer Peters

¹¹³ Mevrouw Meyer

¹¹⁴ Meneer Hofkamp

¹¹⁵ Meneer de Ridder

opbouwen van sociale contacten als reden om vrijwilligerswerk te verrichten. Toen de onderzoekers er expliciet naar vroegen, bleek dat vijfenvijftig procent van de vrijwilligers gevraagd te zijn geweest door de organisatie voor vrijwilligerswerk. Een derde werd door vrienden of kennissen gevraagd. In het onderzoek van Mostyn bleek dat het merendeel van de respondenten was gevraagd voor het vrijwilligerswerk. Nieuwe mensen leren kennen en zich door het vrijwilligerswerk een deel van de gemeenschap voelen, werden als voordelen van het vrijwilligerswerk genoemd door de respondenten.¹¹⁶ In het onderzoek van Sherrott wilden sommige vrijwilligers door participatie in vrijwilligerswerk vrienden maken om de eenzaamheid te verminderen. Meestal werd deze verklaring voor het verrichten van vrijwilligerswerk naast andere verklaringen genoemd.¹¹⁷ De vriendschap wilden de vrijwilligers liever met andere vrijwilligers aangaan dan met cliënten.¹¹⁸

Dat vrijwilligers gevraagd worden voor vrijwilligerswerk is een beweegreden die in het onderzoek naar de vrijwilligers van de noodopvang, het onderzoek van Van Daal en van Mostyn genoemd werd. Het opdoen van nieuwe sociale contacten komt in alle vier de onderzoeken voor. Doordat er bij vrijwilligerswerk vaak sprake is van een sociale situatie (bijvoorbeeld samenwerking met andere vrijwilligers of omgang met de cliënten), is het niet verwonderlijk dat veel vrijwilligers vrijwilligerswerk doen voor het contact met andere mensen.

3.1.2 Een ervaring of gebeurtenis

Soms kan de motivatie voor het doen van vrijwilligerswerk te maken hebben met een ervaring of gebeurtenis in het verleden. Drie vrijwilligers noemden een gebeurtenis of een ervaring in het verleden die belangrijk voor hen is geweest en die hen deed nadenken over vrijwilligerswerk. De ervaringen of gebeurtenissen waaraan de drie vrijwilligers refereerden zijn heel verschillend.

De eerste gebeurtenis is van een mevrouw met wie in hoofdstuk twee al is kennism gemaakt. Na de Tweede Wereld Oorlog is zij als kind tijdelijk naar Groot-Brittannië gegaan om gezondheidsredenen. De eerste drie maanden verbleef ze in een soort kamp, daarna werd ze voor drie maanden opgenomen in een gastgezin. 'Maar ik heb het heel goed gehad, de mensen waren vreselijk lief, hebben zich helemaal uitgesloofd en zijn echt een soort vader en moeder geworden! Het is een tweede vaderland voor me daar. Dus ik heb daar hele

¹¹⁶ Mostyn, 'Meaning of Voluntary Work', 37.

¹¹⁷ Sherrott, 'Fifty Volunteers', 91.

¹¹⁸ Sherrott, 'Fifty Volunteers', 93.

goede herinneringen aan.¹¹⁹ Hoe deze ervaring een aanleiding vormde voor het doen van vrijwilligerswerk vertelde ze later in het interview. 'Want zoals ik nou naar Engeland ben gegaan, ik bedoel maar die mensen hebben voor mij ook klaargestaan, ja die hadden net zo goed nee kunnen zeggen. Nou dan was ik daar nooit geweest. Ja dan denk ik, dan moet ik ook gewoon wat terug doen.'¹²⁰ Met het verrichten van vrijwilligerswerk had deze vrijwilliger dus het gevoel dat ze iets terugdeed voor haar verblijf in Groot-Brittannië.

Het tweede voorbeeld van een ervaring die te maken heeft met de motivatie van een vrijwilliger, is een vrijwilliger die al zo'n tien jaar betrokken was bij de hulpverlening aan vluchtelingen. In het dorp waar hij toentertijd woonde, was een pension waar vluchtelingen werden opgevangen. Op de vraag waarom hij meedoet aan de noodopvang vertelde hij: 'Vanuit die ervaring toen in de jaren negentig, wist ik hoe nodig het is dat er geholpen wordt. En ik had ervaringen; die mensen moesten weer terug naar Armenië, met tranen in mijn ogen namen we afscheid op Schiphol. En we hebben hen niet vergeten. Het land zou weer veilig zijn, maar dat had meer met olie te maken dan met de werkelijkheid. En dat is steeds zo, met landen waar olie is, dat is de ellende.'¹²¹ Dus eerdere ervaringen met een vergelijkbare hulpverlening en hulpbehoevenden vormden voor deze vrijwilliger een drijfveer om dit vrijwilligerswerk te doen.

Het derde voorbeeld is een vrijwilliger die een burnout kreeg een half jaar voordat ze met de VUT ging. Nadat zij was opgeknapt, wilde zij vrijwilligerswerk doen. Haar besluit om vrijwilligerswerk te doen was gerelateerd aan haar vader. Haar vader was een oorlogsslachtoffer en kon daardoor eigenlijk niet werken. Hij deed dit toch omdat hij vond dat hij moest werken voor zijn geld. De overtuiging dat er gewerkt moet worden voor het geld dat men krijgt, deelde deze vrijwilliger met haar vader. Ze vond dat zij iets moet doen voor het geld dat zij ontving, ze koos ervoor om dit te vertalen naar vrijwilligerswerk. 'En dat is een motivatie geweest om gewoon het vrijwilligerswerk in te duiken en iets te zoeken wat het beste bij mij aansloot.'¹²²

In de andere drie onderzoeken komen ervaringen en gebeurtenissen als een beweegreden om vrijwilligerwerk te doen op een andere manier naar voren dan de genoemde drie voorbeelden. In het onderzoek van Van Daal bleek dat vier procent van de vrijwilligers als reden voor het verrichten van vrijwilligerswerk noemde dat ze vroeger al met vrijwilligerswerk te maken

¹¹⁹ Mevrouw Grijpstra

¹²⁰ Mevrouw Grijpstra

¹²¹ Meneer Simons

¹²² Mevrouw Jansen

hebben gehad.¹²³ Ook Mostyn wees op het feit dat veel vrijwilligers (die relatief erg actief zijn in het vrijwilligerswerk) opgroeiden in een omgeving waarin het doen van vrijwilligerswerk heel vanzelfsprekend was.¹²⁴ In het onderzoek van Sherrott zijn veel van de zogenoemde 'natuurlijke helpers' ook opgegroeid in een dergelijke omgeving.¹²⁵

Gebeurtenissen die misschien niet zozeer de beweegreden waren voor het doen van vrijwilligerswerk, maar meer het moment bepaalden waarop de beslissing om vrijwilligerswerk daadwerkelijk te beginnen, werden ook in het onderzoek van Mostyn genoemd. Hierbij kan worden gedacht aan het plotselinge overlijden van de vader van een vrijwilliger, waardoor zij besloot dat dat het moment was om met vrijwilligerswerk te beginnen.¹²⁶ Deze voorbeelden van Mostyn verschillen van de drie genoemde voorbeelden uit het onderzoek naar de vrijwilligers van de noodopvang, omdat deze drie vrijwilligers aangaven dat dit de beweegreden vormde voor het verrichten van vrijwilligerswerk. In het onderzoek van Sherrott kwamen vijf vrouwen voor die vrijwilligerswerk verrichten uit schuldgevoelens, dit zou ook als een ervaring of gebeurtenis geïnterpreteerd kunnen worden.¹²⁷

3.1.3 Voldoening

Voor vier vrijwilligers was een reden om vrijwilligerswerk te doen de voldoening die ze eruit haalden. 'Nou het geeft je gewoon een heel voldaan gevoel, want als je wat voor andere mensen doet, dan krijg je zelf zo veel voor terug. Het is ergens toch wel, nou een egoïsme misschien niet, maar ik vind het een hele voldoening geven om voor andere mensen wat te doen.'¹²⁸ Soms lijkt de vrijwilliger een afweging te hebben gemaakt tussen de kosten en baten van het verrichten van vrijwilligerswerk. 'Het geeft heel veel voldoening, maar het vreet ook tijd.'¹²⁹ Eén vrijwilliger noemde in verband met voldoening de waardering dat ze kreeg voor het vrijwilligerswerk: 'Nou het geeft toch wel voldoening, zeker als mensen je waarderen.'¹³⁰ Een andere vrijwilliger haalde voldoening uit het feit dat ze iets kon betekenen voor anderen. 'En als je daar maar iets voor

¹²³ Van Daal, *Vrijwilligerswerk*, 92.

¹²⁴ Mostyn, 'Meaning of Voluntary Work', 32.

¹²⁵ Sherrott, 'Fifty Volunteers', 110-111.

¹²⁶ Mostyn, 'Meaning of Voluntary Work', 31-32.

¹²⁷ Sherrott, 'Fifty Volunteers', 137.

¹²⁸ Mevrouw Zijlstra

¹²⁹ Mevrouw Jansen

¹³⁰ Mevrouw Dekker

kunt doen, dan geeft dat toch gewoon voldoening, dat vind ik fijn.¹³¹ Opmerkelijk is alle vrijwilligers die de term voldoening noemden, vrouwen zijn.

In de onderzoeken van Van Daal en Sherrott werd het woord voldoening niet letterlijk in de mond genomen door de geïnterviewden. Alleen in het onderzoek van Mostyn kwam *personal satisfaction* naar voren. De meest voorkomende was het emotionele voordeel dat de vrijwilliger opdeed bij het doen van vrijwilligerswerk.¹³² Voldoening werd in het onderzoek van Mostyn dus nader gespecificeerd.

In het onderzoek naar de vrijwilligers van de noodopvang werd het woord voldoening door de vrijwilligers niet verder uitgelegd en leken de vrijwilligers geen verband te leggen tussen voldoening en sociale of intellectuele voordelen. Doordat de vrijwilligers zelf een onderscheid leken te maken tussen voldoening en de sociale voordelen, heb ik een andere indeling aangehouden en heb ik de sociale voordelen, zoals die bij Mostyn voorkwamen, onder sociale beweegredenen geplaatst.

3.1.4 Onrecht

Een aantal vrijwilligers, namelijk vijf, noemden onrecht of onrechtvaardigheid en verontwaardiging als drijfveren om actief te zijn in de noodopvang. 'Ik vind het onrecht en daarom was het mijn drijfveer.'¹³³ Dit onrecht en deze onrechtvaardigheid betreffen de situatie van de uitgeprocedeerde asielzoekers. De uitgeprocedeerde asielzoekers zaten vaak in een lange periode van onzekerheid, dit werd als onrechtvaardig beschouwd door een aantal vrijwilligers. Ook werden sommige afwijzingen van het asielverzoek als onrechtvaardig gezien. De meeste verontwaardiging betrof de situatie waarbij de uitgeprocedeerde asielzoekers uit de opvangcentra werden gezet en op straat terechtkwamen. 'Dat je een stukje gerechtigheid doet aan mensen die tekort gedaan worden! Kijk het gaat met name om uitgeprocedeerde asielzoekers die op straat gekwakt worden en waar je dus concreet iets voor doet.'¹³⁴ 'Als het gaat om dit soort zaken dan denk ik dat de overheid, op dit moment, de landelijke overheid, het kabinet, de grenzen opzoekt van recht, van de wet, en hier en daar echt wel eens over die grenzen heen gaat ook.'¹³⁵

Het algemene beleid van de overheid met betrekking tot asielzoekers werd tevens door vrijwilligers als onrechtvaardig ervaren. 'Ik heb een geweldige

¹³¹ Mevrouw Grijpstra

¹³² Mostyn, 'Meaning of Voluntary Work', 35.

¹³³ Meneer de Ridder

¹³⁴ Meneer Peters

¹³⁵ Meneer Peters

afkeer van het repressieve beleid wat gevoerd wordt met betrekking tot vreemdelingen en asielzoekers. Dat is onvoorstelbaar.¹³⁶ En: 'Omdat ik het zo onrechtvaardig vind dat je op deze manier vluchtelingen bejegent als overheid.'¹³⁷ Eén vrijwilliger was vooral verontwaardigd dat het juist Nederlands beleid betrof. 'Daarnaast verontwaardiging, dat dit juist in ons land gebeurt!'¹³⁸

De drie vrijwilligers die expliciet onrecht of onrechtvaardigheid noemden in hun motivatie zijn alledrie mannen en alledrie actief in de juridische hulpverlening van de stichting. Wanneer men uitgaat van het feit dat wat mensen vertellen voor een deel gevormd wordt door ervaringen, kan het zijn dat dit ook het geval is bij deze vrijwilligers die *onrecht* en *onrechtvaardigheid* benadrukten in hun verhaal. Misschien werd het gebruik van juist deze termen veroorzaakt doordat deze vrijwilligers veel bezig waren met de (juridische) processen van de uitgeprocedeerde asielzoekers. In dat type vrijwilligerswerk komt men namelijk veel juridische teksten en termen tegen. Het kan ook zijn dat, omdat deze vrijwilligers veel contact met elkaar hebben, zij veel over de zaken van de uitgeprocedeerde asielzoekers praten. Hierdoor kunnen zij dezelfde termen gaan gebruiken en samen eenzelfde beeld construeren over de situatie van de uitgeprocedeerde asielzoekers. Daarnaast is het mogelijk dat in het gebruik van termen die met recht te maken hebben van deze vrijwilligers het contact met de Raad van Kerken weerklinkt. De Raad van Kerken gebruikte immers het woord recht en aanverwante termen veelvuldig in haar stukken. Deze termen gebruikte de landelijke overheid, naast de Raad van Kerken, ook vaak. Daarom kunnen de vrijwilligers ook in reactie op de landelijke overheid deze termen hebben gebruikt.

Onrecht komt in geen van de onderzoeken van Van Daal, Mostyn of Sherrott voor. Het zou bij het onderzoek van Van Daal kunnen voorkomen onder morele plicht, omdat hij dat echter niet expliciteerde, blijft dat onduidelijk. Deze resultaten lijken dus nauw samen te hangen met het specifieke vrijwilligerswerk van het onderzoek naar de Stichting Noodopvang. Dat zulke specifieke reacties, namelijk een gevoel van onrecht of onrechtvaardigheid, bij de vrijwilligers werden opgeroepen, zou gerelateerd kunnen zijn aan het feit dat het vrijwilligerswerk betreft dat te maken heeft met zulke specifieke maatschappelijke situaties, de situatie waarin de uitgeprocedeerde asielzoekers zich bevinden.

¹³⁶ Meneer Peters

¹³⁷ Meneer de Ridder

¹³⁸ Meneer Simons

3.1.5 Religieuze beweegredenen

Het grootste gedeelte van de geïnterviewden, namelijk zeven van de elf vrijwilligers, motiveerden hun activiteit met christelijke overwegingen. Christelijke plicht, christelijke overtuigingen en naastenliefde waren onder andere woorden die voorkwamen in de interviews en die op de religieuze aard van de motivatie duiden. 'Gewoon met de christelijke overtuiging, zoals je het in de Bijbel leest en met name in het nieuwe testament. God dienen en liefhebben en je naaste als jezelf.'¹³⁹

De religieuze beweegreden die door de vrijwilligers het meest werd genoemd, was naastenliefde. 'Heb uw naaste lief als uzelf, maar heb uw naaste lief is al een heel groot ding, en als uzelf is natuurlijk best moeilijk, maar ik probeer dat een beetje, om de mensen dus tegemoet te komen en ook die je soms helemaal niet zo liggen.'¹⁴⁰ En: 'Ja, dat klinkt een beetje hoogdravend, maar dat is niet helemaal zo, ik vind het toch wel een praktische invulling van naastenliefde, laat ik het maar zo zeggen.'¹⁴¹

Het veelvoorkomende begrip naastenliefde in de motivatie van de vrijwilligers zou kunnen duiden op een proces waarbij vrijwilligers, doordat ze onderling zaken bespreken, bepaalde termen gebruiken en van elkaar overnemen. Het feit dat een aantal vrijwilligers in de eerste instantie geen beweegredenen kon noemen, of dat ze later in het interview hun religieuze beweegredenen specificeerden door de term naastenliefde te noemen, lijkt erop te wijzen dat er niet eerder onderling over de motivatie is gesproken.

De religieuze beweegredenen zijn door de vrijwilligers op een bepaalde manier verwoord. Een narratieve benadering laat de geïnterviewde ruimte om zijn eigen woorden te kiezen. De manier waarop de vrijwilligers deze religieuze motivatie formuleerden, heeft waarschijnlijk te maken met de religieuze stijl van de vrijwilligers. De religieuze stijl zou onder andere door woordgebruik en het gebruik van bepaalde concepten in de religieuze beweegredenen uitgedrukt kunnen worden door de vrijwilligers. Naastenliefde is bijvoorbeeld een concept dat veelvuldig voorkwam in het woordgebruik van de vrijwilligers. Blijkbaar speelt naastenliefde, een praktisch element in het christendom, een grote rol in de religieuze stijl van de vrijwilligers.

Bij het religieuze karakter van de motivatie is een kanttekening te plaatsen. Een aantal vrijwilligers gaf namelijk aan dat het weliswaar christelijke

¹³⁹ Meneer de Ridder

¹⁴⁰ Mevrouw Grijpstra

¹⁴¹ Meneer Hofkamp

overtuigingen waren, maar merkte op dat het ook humanistische overwegingen hadden kunnen zijn geweest. Eén vrijwilliger verklaarde dit nader door te vertellen dat zij christelijk was omdat haar ouders dit ook waren. Indien haar ouders humanisten waren geweest, waren haar overwegingen om anderen te helpen humanistisch geweest.¹⁴² Andere vrijwilligers verwoordden het op deze manier: 'Dit is ongetwijfeld een christelijke overtuiging, je zou het ook een humanistische overtuiging noemen, maar bij mij ligt de basis toch in het christendom. Wees dienstbaar aan elkaar.'¹⁴³ En: 'Nou eigenlijk wat ik vertel als kerkelijk man, maar goed dat hoeft dus niet, je kunt ook, de meeste mensen die er bij ons zijn hebben wel een kerkelijke achtergrond, maar dat kan ook zo zijn uit humane overwegingen. Bij mij is dat wel nadrukkelijk, je kunt dat niet goed scheiden, want je denkt op die manier.'¹⁴⁴

Een andere kanttekening bij de religieuze beweegredenen is het feit dat geen van de vrijwilligers alleen een religieuze motivatie had. De religieuze beweegreden werd altijd in combinatie met één of meerdere andere niet-religieuze beweegreden(en) genoemd. Religie blijkt dus niet een morele factor te zijn die de overwegingen, de besluiten en het handelen van de vrijwilligers volledig domineert.

In de drie andere onderzoeken komen religieuze overwegingen, als motivatie voor de participatie in vrijwilligerswerk, veel minder voor. Zo noemde acht procent van de vrijwilligers van het onderzoek van Van Daal religieuze en vier procent morele overtuigingen als reden voor het verrichten van vrijwilligerswerk. Slechts twee van de vijftig vrijwilligers uit het onderzoek van Sherrott noemden religieuze overtuigingen als drijfveer. Dit betekent niet dat er slechts twee religieuze vrijwilligers waren in dit onderzoek, tweeëntwintig vrijwilligers waren religieus, zij noemden religieuze overtuigingen echter niet als beweegreden.

De vrijwilligers van de noodopvang zijn op dit vlak dus erg verschillend van de vrijwilligers uit de andere onderzoeken. Misschien houdt de motivatie sterk samen met het type vrijwilligerswerk, namelijk de noodopvang aan uitgeprocedeerde asielzoekers. Daarnaast is het mogelijk dat het hoge aantal vrijwilligers met een religieuze beweegreden in vergelijking met de andere drie onderzoeken, samenhangt met het feit dat de Stichting Noodopvang oorspronkelijk verbonden was met de kerk. Ook het feit dat door het gebruik van de bestaande sociale netwerken in de kerk het merendeel van de

¹⁴² Mevrouw Dekker

¹⁴³ Mevrouw Jansen

¹⁴⁴ Meneer Simons

vrijwilligers religieus is en daarom religieuze drijfveren noemen, zou het hoge aantal religieuze beweegredenen kunnen verklaren.

3.1.6 Reflectie

Uit de interviews blijkt dat het merendeel van de vrijwilligers uit een religieuze overweging actief zijn in de noodopvang. De religieuze overweging werd echter meestal in combinatie gegeven met een andere beweegreden. Bijna alle vrijwilligers zijn bijvoorbeeld gevraagd voor het vrijwilligerswerk. Religie lijkt in de motivatie van de vrijwilligers wel belangrijk, maar niet een allesbepalende factor te zijn. Naast religie werden sociale beweegredenen, een gebeurtenis of een ervaring, voldoening en onrecht als drijfveren genoemd voor het verrichten van vrijwilligerswerk.

De combinatie van beweegredenen die de meeste vrijwilligers aangaven te hebben voor het participeren in vrijwilligerswerk zou kunnen duiden op de suggestie dat motivatie voordurend in ontwikkeling is. Doordat de motivatie in wisselwerking staat met maatschappelijke ontwikkelingen en de andere 'actoren' (zoals overheden en organisaties) die zich rondom de uitgeprocedeerde asielzoekers begeven, zou die dynamisch kunnen zijn. De motivatie om het vrijwilligerswerk van de noodopvang op te pakken, zou bijvoorbeeld een heel andere kunnen zijn dan die om er mee door te gaan.

De resultaten van het onderzoek naar de vrijwilligers van de noodopvang zijn op een aantal vlakken vergelijkbaar met de resultaten uit de drie andere onderzoeken. Sociale beweegredenen, zoals het leggen van contact, kwamen in alle onderzoeken voor. Een gebeurtenis of ervaring en onrecht waren alleen in het onderzoek van de vrijwilligers van de noodopvang een beweegreden om vrijwilligerswerk te doen. Voldoening werd naast dit onderzoek ook in het onderzoek van Mostyn gevonden. Religieuze beweegredenen kwamen ook in het onderzoek van Van Daal en Sherrott voor, in het onderzoek van de vrijwilligers van de noodopvang echter in veel grotere mate. Waarschijnlijk heeft de aard van het vrijwilligerswerk van de noodopvang veel te maken met de afwijkende resultaten. In het geval van de religieuze beweegredenen kan het zijn dat de oorspronkelijke verbondenheid van de Stichting Noodopvang met de kerk een rol speelde in het grote aantal vrijwilligers met een religieuze motivatie. De sociale netwerken binnen de kerk om vrijwilligers te werven zou ook een grote rol kunnen spelen, doordat op die manier veel religieuze mensen actief vrijwilliger werden.

De onderzoeksresultaten van het onderzoek naar de vrijwilligers van de noodopvang die wel of niet voorkwamen in de andere drie onderzoeken zijn nu

behandeld. Er zijn echter ook resultaten van de onderzoeken van Van Daal, Mostyn en Sherrott die niet in het onderzoek naar de vrijwilligers van de noodopvang voorkwamen. De belangrijkste zullen hier behandeld worden.

De manier waarop de twee vrijwilligers in 3.1 vrijwilligerswerk zijn gaan doen, namelijk spontaan, zou ook kunnen worden opgevat alsware het vrijwilligerswerk vanzelfsprekend voor hen was. Deze vanzelfsprekendheid om vrijwilligerswerk te doen, verschilt echter van de vanzelfsprekendheid die in het onderzoek van Van Daal werd gesignaleerd. Hier was er sprake van informanten die familiehelpers zijn en die het vanzelfsprekend vinden om vrijwilligerswerk te doen. Bij de Stichting Noodopvang was er natuurlijk geen sprake van familiehelpers, het vrijwilligerswerk werd voor de uitgeprocedeerde asielzoekers verricht, dus de vanzelfsprekendheid was hier niet verbonden aan familiebanden. Bij degenen in het onderzoek van Van Daal die bekenden, in plaats van familie, hielpen, was er slechts bij enkelen van vanzelfsprekendheid sprake. De vanzelfsprekendheid van de participatie van de twee vrijwilligers uit 3.1 zou wellicht wel te vergelijken zijn met de 'natuurlijke helpers' in het onderzoek van Sherrott.

Het grootste verschil tussen het onderzoek van de noodopvang en die van Sherrott ligt in het feit dat geen van de vrijwilligers van de noodopvang in hun motivatie een verband legden met betaald werk. Dit kan eenvoudig verklaard worden aan de hand van het feit dat het merendeel van de vrijwilligers van mijn onderzoeksgroep gepensioneerd was. Daarom was door participatie in vrijwilligerswerk de kans op betaald werk te vergroten in dit onderzoek niet aan de orde. Wellicht nam het vrijwilligerswerk voor een aantal vrijwilligers wel voor een groot gedeelte de plaats in die betaald werk had voor hun pensioen. Geen van vrijwilligers verwoordde dat echter op die manier.

Twee duidelijke verschillen zijn te signaleren tussen het onderzoek van de Stichting Noodopvang en die van Mostyn. Het onderzoeksresultaat van Mostyn dat een aantal vrijwilligers participeerden in vrijwilligerswerk op advies van derden, zoals een dominee, was niet bij het onderzoek van de vrijwilligers van de noodopvang waar te nemen. Geen van de vrijwilligers van de Stichting Noodopvang gaf aan vrijwilligerswerk te doen op advies. Het andere verschil ligt bij de intellectuele voordelen die de vrijwilligers uit het onderzoek van Mostyn als drijfveer gaven voor hun participatie in vrijwilligerswerk. In het onderzoek naar de motivatie van de vrijwilligers van de Stichting Noodopvang blijkt dat veel vrijwilligers andere culturen interessant vinden en er graag van willen

leren. 'Iedere cultuur is anders, je leert heel veel.'¹⁴⁵ Geen enkele vrijwilliger heeft dit echter als reden genoemd om actief te worden in de noodopvang, zoals wel gebeurde in het onderzoek van Mostyn.

Naast verschillen in de onderzoeksresultaten zijn er nog twee verschillen tussen de onderzoeken te signaleren. Het eerste verschil ligt in de indeling van de beweegredenen in de onderzoeken. De indelingen verschillen namelijk, daardoor zijn de uitkomsten soms moeilijk te vergelijken. Dit verschil in indeling is waarschijnlijk een gevolg van de manier waarop kwalitatief onderzoek wordt geanalyseerd. Doordat elke manier van interviewen verschillend is, zijn de onderzoeksresultaten ook op verschillende manieren te duiden en te rangschikken. Doordat het kwalitatief onderzoek betreft, is een eenvormige weergave van de onderzoeksresultaten niet noodzakelijk. Immers, een vergelijking, zoals bij kwantitatief onderzoek meer voorkomt, is bij kwalitatief onderzoek niet in de eerste plaats aan de orde.

Het tweede verschil tussen de onderzoeken ligt in de onderzoeksopzet. De onderzoeken van Van Daal, Mostyn en Sherrott beslaan meerdere soorten vrijwilligerswerk. Het onderzoek naar de noodopvang heeft alleen de vrijwilligers van de Stichting Noodopvang als onderzoeksobject. Doordat het een specifiek soort vrijwilligerswerk betrof, gebed in allerlei maatschappelijke ontwikkelingen, was het belangrijk om de maatschappelijke context van het vrijwilligerswerk te schetsen. Ook heeft deze andere opzet, doordat het een enkele groep vrijwilligers betrof en een enkele soort vrijwilligerswerk, waarschijnlijk andere onderzoeksresultaten opgeleverd. Het grote aantal morele en religieuze beweegredenen zouden wellicht met een andere onderzoeksopzet, met bijvoorbeeld meerdere soorten vrijwilligerswerk, in aantallen minder zijn geweest.

Een narratieve onderzoeksmethode heeft ervoor gezorgd dat de vrijwilligers in hun eigen woorden konden aangeven wat hun beweegredenen zijn geweest voor hun participatie in het vrijwilligerswerk van de noodopvang. Indien de vrijwilligers meer waren gestuurd in de interviews of lijsten hadden gekregen met te kiezen opties, waren de resultaten anders en waarschijnlijk minder rijk en complex geweest.

¹⁴⁵ Mevrouw Jansen

Conclusie

Conclusie

Het onderzoek naar de motivatie van de vrijwilligers van de Stichting Noodopvang om actief te zijn in de noodopvang heeft een aantal resultaten opgeleverd, die ik hier kort zal weergeven. Ik zal de uitkomsten van de vergelijking van het onderzoek met drie andere onderzoeken weergeven. Het onderzoek in een maatschappelijke context plaatsen, de bruikbaarheid van een narratieve benadering in dit onderzoek evalueren en de uitkomsten van het onderzoek naar de beweegredenen van de vrijwilligers kort samenvatten.

Het onderzoek naar de motivatie van de vrijwilligers van Stichting Noodopvang is in een wetenschappelijk kader te plaatsen aan de hand van onderzoek dat werd gedaan naar de motivatie van vrijwilligers en in het bijzonder dat onderzoek dat werd gedaan aan de hand van een narratieve onderzoeksmethode. Ik heb gekozen om de beschrijving van een wetenschappelijk kader te beperken tot die onderzoeken die gebruik maken van een narratieve onderzoeksmethode. Een narratieve onderzoeksmethode vat ik op als een onderzoeksmethode waarbij de geïnterviewde zijn of haar antwoorden in eigen woorden uitdrukt.

Drie onderzoeken naar de motivatie van vrijwilligers, van Van Daal, Mostyn en Sherrott, waarin gebruik werd gemaakt van een narratieve onderzoeksbenadering heb ik vergeleken en besproken. Het bleek dat het gebruik van een narratieve onderzoeksmethode verschillende soorten onderzoek opleverden. Wanneer de drie onderzoeken in een spectrum zouden worden geplaatst, zou het onderzoek van Van Daal aan de ene zijde en het onderzoek van Sherrott aan de andere zijde staan. Van Daal bracht de antwoorden die hij verkreeg door middel van een narratieve onderzoeksmethode onder in een schema en duidde ze slechts aan met procenten. Sherrott daarentegen, gebruikte een narratieve onderzoeksmethode op een uitputtende manier.

Tussen deze twee polen probeerde ik een evenwicht te vinden in het gebruik van een narratieve onderzoeksmethode in mijn onderzoek. Ik heb dat gedaan door de vrijwilligers zo veel mogelijk in eigen woorden hun motivatie te laten formuleren. Daarbij was er ruimte voor de vrijwilligers om zaken toe te voegen of te veranderen gedurende het interview en daarna in de correctie van het interview. In de analyse heb ik het materiaal zoveel mogelijk 'laten spreken'; ik heb de beweegredenen, zoals geformuleerd door de vrijwilligers, in een aantal begrippen ondergebracht. Om de onderzoeksgroep beter uit te

lichten, heb ik een viertal portretten geschetst en heb ik veel gebruik gemaakt van citaten. Door niet alle vrijwilligers te portretteren, probeerde ik een uitputtende weergave van het onderzoek te vermijden.

Ik heb gekozen om niet vrijwilligers van verschillende soorten vrijwilligerswerk te onderzoeken, maar om één groep vrijwilligers te onderzoeken en de maatschappelijke context van het vrijwilligerswerk te schetsen. In mijn onderzoek heb ik daarom aandacht geschonken aan de omstandigheden die invloed kunnen hebben op de beweegredenen voor mensen om vrijwilligerswerk te verrichten.

Dit heb ik gedaan omdat op vrijwilligerswerk verschillende maatschappelijke ontwikkelingen en specifieke sociale situaties van invloed zijn. Bovendien bepalen deze factoren bepalen voor een gedeelte de motivatie van vrijwilligers, want vrijwilligers maken deel uit van deze maatschappelijke context en reageren op deze factoren. Om de motivatie van de vrijwilligers dus te begrijpen, lijkt een belichting van de maatschappelijke context verhelderend. Ook refereerden de vrijwilligers aan de maatschappelijke context in het interview, dit deden ze door bijvoorbeeld organisaties of recente politieke ontwikkelingen te noemen. Doordat bij een narratieve onderzoeksmethode belangrijk is wat de geïnterviewden vertellen, is een beschrijving van de maatschappelijke context dus waardevol.

De maatschappelijke context van de Stichting Noodopvang wordt onder andere gevormd door politieke ontwikkelingen in het verleden. Het asielbeleid van de afgelopen jaren is namelijk de achtergrond van de specifieke groep uitgeprocedeerde asielzoekers die gebruik maken van de noodopvang van de Stichting. Naast het asielbeleid van de landelijke overheid, wordt de maatschappelijke context tevens gevormd door allerlei organisaties die te maken hebben met deze groep uitgeprocedeerde asielzoekers, organisaties zoals de gemeentelijke overheid, de Raad van Kerken en Vluchtelingenwerk. Zij vormen en vertegenwoordigen visies op deze groep asielzoekers en bepalen onder andere het publieke debat met betrekking tot deze groep.

Doordat ik een narratieve onderzoeksbenadering heb gekozen, heeft mijn onderzoek resultaten opgeleverd die met andere onderzoeksmethodes niet zouden zijn gevonden. Een voorbeeld hiervan is dat een ervaring of gebeurtenis belangrijk is geweest voor de vrijwilligers om vrijwilligerswerk te verrichten. Door de mensen zelf aan het woord te laten, dus door de mensen zelf hun motivatie te laten verwoorden, blijkt dat motivatie veelal minder 'princiueel' of van te voren afgewogen te zijn. Redenen als 'ik werd gevraagd' of 'gewoon omdat ik het leuk vind om te doen' kwamen in de andere benaderingen niet

zozeer naar voren. Dit soort resultaten zijn te danken aan de ruimte die geïnterviewden hebben in het interview om zelf zaken die zij belangrijk achten aan te dragen.

Door het gebruik van een narratieve onderzoeksbenadering is er ook een beeld ontstaan van de diversiteit van de geïnterviewden, bijvoorbeeld de verscheidenheid in religieuze stijl van de geïnterviewden. Dit beeld zou met andere onderzoeksmethodes waarschijnlijk minder sterk naar voren zijn gekomen. Door de manier waarop de geïnterviewden antwoorden formuleren en wat ze noemen, kan achterhaald worden wat de leef- en denkwereld is van de geïnterviewden, dus hoe de geïnterviewden zaken zien en ervaren. Ook kan een narratieve benadering waardevol zijn in de verklaring van bepaalde onderzoeksuitkomsten. Hierbij kan gedacht worden aan de verklaring van het grote aantal religieuzen onder de geïnterviewden door middel van de verwijzingen van de geïnterviewden naar het feit dat ze bijna allemaal zijn gevraagd door een kerklid om actief te worden.

Naast de genoemde voordelen zijn er helaas ook nadelen verbonden aan een narratieve onderzoeksmethode. Een nadeel is het feit dat de onderzoeker bij de analyse van de onderzoeksresultaten kan verzanden in de enorme hoeveelheid onderzoeksmateriaal die vergaard wordt bij een narratieve onderzoeksmethode. Het gevaar van zoveel mogelijk gegevens verzamelen, zoals Sherrott deed, is dat men door een zo genuanceerd mogelijk beeld probeert te schetsen, schijnbaar weinig meer kan zeggen.

De analyse van het onderzoeksmateriaal wordt voor een groot deel bepaald door de interpretatie van het materiaal door de onderzoeker. Dit geldt niet alleen voor de interpretatie zoals 'wat bedoelt de onderzochte hiermee te zeggen', maar ook voor de interpretatie bij de keuze wat belangrijk en wat niet of minder belangrijk materiaal is, dus welk onderzoeksmateriaal de onderzoeker gaat gebruiken in zijn onderzoek. Doordat het onderzoek in grote mate afhangt van de interpretatie van de onderzoeker en het onderzoeksmateriaal vrijwel ontoegankelijk is voor de lezer van het onderzoek, ligt accent in hoge mate op de wijze waarop de onderzoeker de genomen beslissingen in het onderzoek verantwoordt. Ongeacht deze verantwoording blijven de analyses en resultaten moeilijk te controleren, dit vormt ook een nadeel van een narratieve onderzoeksmethode.

De bruikbaarheid van de onderzoeksmethode wordt bepaald door de afweging die de onderzoeker maakt van de voor- en nadelen van de methode. De nadelen van een narratieve benadering en die van andere

onderzoeksmethodes zouden afgezwakt kunnen worden, door in een onderzoek gebruik te maken van een combinatie van onderzoeksmethodes. Een combinatie van onderzoeksmethodes een aantrekkelijke optie, omdat door gebruikmaking van meerdere onderzoeksmethodes, 'de werkelijkheid' wellicht het dichtst benaderd wordt. De voordelen van een narratieve benadering zouden in zo'n combinatie echter wel gewaarborgd moeten worden. Voordelen zoals de rijkdom aan beweegredenen en verschillende formuleringen daarvan, die door het gebruik van een narratieve benadering naar voren komen. Een combinatie van onderzoeksmethodes zoals Van Daal gebruikte in zijn onderzoek, benut de voordelen van een narratieve onderzoeksmethode niet volledig. Het ontbreken van de rijkdom aan expressies en van de kans voor de buitenstaander om van de geïnterviewden een beter beeld te vormen, zijn hier voorbeelden van.

Het onderzoek naar de vrijwilligers van de Stichting Noodopvang heeft een aantal resultaten opgeleverd. Ik zal hier eerst de onderzoeksgroep belichten. De onderzoeksgroep bestond uit meer vrouwen dan mannen, er waren namelijk zeven vrouwen en vier mannen actief als vrijwilliger. De gemiddelde leeftijd van de vrijwilligers is iets meer dan tweeënzeventig jaar. Het merendeel van de vrijwilligers heeft hoger onderwijs gevolgd. Weinig vrijwilligers refereerden uit zichzelf aan hun politieke voorkeur. De vrijwilligers die hun politieke voorkeur wel noemden, hadden voor het merendeel een voorkeur voor een christelijke partij, zoals het CDA of de Christenunie. Het grootste gedeelte van de vrijwilligers, namelijk tien van de elf, was op het moment van het onderzoek lid van een kerk.

De onderzoeksresultaten, de motivatie van de vrijwilligers voor de participatie in het vrijwilligerswerk van de Stichting Noodopvang, zijn in te delen in de volgende begrippen: voldoening, sociale beweegredenen, een gebeurtenis of ervaring, onrecht en religieuze overtuigingen. Religieuze en morele beweegredenen komen het meest voor als motivatie voor het vrijwilligerswerk. Religieuze beweegredenen worden echter wel altijd in combinatie met andere motivatie genoemd. Religie lijkt dus van invloed op de motivatie, maar blijkt geen allesbepalende factor te zijn.

Doordat de meeste vrijwilligers een combinatie van beweegredenen gaven voor hun participatie in vrijwilligers, leken de beweegredenen niet altijd weloverwogen of principieel te zijn. Ook vertelden veel vrijwilligers dat het in plaats van religieuze ook humanistische beweegredenen hadden kunnen zijn geweest.

De reden voor het hoge aantal religieuze beweegredenen kan liggen aan het type vrijwilligerswerk, het feit dat de Stichting Noodopvang eerder aan de kerk verbonden was of aan het feit dat de meeste vrijwilligers religieus zijn. Het grote aantal religieuze vrijwilligers kan ten dele verklaard worden doordat de meeste vrijwilligers zijn gevraagd door een kerklid. De kerk speelt een grote rol als sociaal netwerk voor het werven van vrijwilligers en bij de kerk werft men religieuze mensen.

Het blijkt dat de meerderheid van de vrijwilligers religieuze drijfveren hebben genoemd voor het doen van het vrijwilligerswerk voor de Stichting Noodopvang. Naastenliefde speelde als begrip in de religieuze beweegredenen een grote rol bij een aantal vrijwilligers. Eén van de uitkomsten van de interviews is dat de religieuze stijl van de vrijwilligers individueel werd vormgegeven, ze bepaalden zelf wat ze wel of niet belangrijk vonden in hun religiositeit. De vrijwilligers die lid van een kerk waren lieten zich weinig bepalen door de kerk als een richtinggevend orgaan

De resultaten van het onderzoek onder de vrijwilligers van de noodopvang komen op bepaalde punten overeen met het drietal behandelde onderzoeken die de wetenschappelijke context vormden. Ze verschillen echter ook op bepaalde punten van die onderzoeken. De punten van overeenkomst zijn bijvoorbeeld het grote aantal vrijwilligers dat is gevraagd om het vrijwilligerswerk te doen en het leggen van nieuw sociaal contact als reden om vrijwilligerswerk te doen.

De belangrijkste punten van verschil in de onderzoeksresultaten zijn het grote aandeel van religieuze overtuigingen in mijn onderzoek in verhouding tot de andere onderzoeken en het ontbreken in het andere drietal onderzoeken van onrecht als beweegreden. Waarschijnlijk heeft de aard van het vrijwilligerswerk te maken met de afwijkende onderzoeksuitkomsten die het begrip onrecht betreffen, omdat vrijwilligerswerk met uitgeprocedeerde asielzoekers sneller begrippen oproept als onrecht, dan bijvoorbeeld vrijwilligerswerk in een bejaardentehuis. Het verschil in onderzoeksuitkomsten die de religieuze beweegredenen betreffen, hebben waarschijnlijk te maken met het verschil in de onderzoeksgroepen. Het onderzoek onder de vrijwilligers van de noodopvang had namelijk relatief veel meer religieuze geïnterviewden dan de drie andere onderzoeken.

Bibliografie

Bibliografie

Literatuur

Henk Jan van Daal e.a., *Betaling van informele en vrijwillige zorg in Nederland* (1^e druk; Den Haag 1992).

Daal, Henk Jan van, *Vrijwilligerswerk en informele hulp in Nederland* (1^e druk; 's-Gravenhage 1990).

Lucassen, Jan en Rinus Penninx, *Nieuwkomers, nakomelingen, Nederlanders. Immigranten in Nederland 1550-1993* (3^e druk; Amsterdam 1999).

Schans, Wil van der en Jelle van Buuren, *Europees asielbeleid in 2000* (1^e druk; Nijmegen 1999).

Schuyt, Cornelis J.M., *Recht, orde en burgerlijke ongehoorzaamheid* (2^e druk; Rotterdam 1972).

Suurmond, Jeanine, *Grenzen aan grenzen. Een studie naar publieke debatten over vluchtelingen en migranten in termen van zorg en rechtvaardigheid* (1^e druk; Maastricht 1998).

Artikelen

Dekker, Paul en Joep de Hart, 'Levensbeschouwing en vrijwilligerswerk. Het belang van netwerken in een seculariserende samenleving', *Humanistiek* 8 (1999) 9-17.

Hart, Joep de en Paul Dekker, 'Kerkelijkheid en maatschappelijke participatie in Nederland', *Tijdschrift voor sociologie* 20 (1999) 367-394.

Laan, Cees van der en Bart Zuidervaart, '26.000/ De rampzalige praktijk van Verdonk', *Trouw* 4 november 2006.

Mostyn, Barbara, 'The Meaning of Voluntary work: A Qualitative Investigation', in: Stephen Hatch ed., *Volunteers: patterns, meanings & motives. A Symposium* (1^e druk; London 1983) 24-50.

Penninx, Rinus, 'Bridges between research and policy? The case of post-war immigration and integration policies in the Netherlands', *IJMS: International Journal on Multicultural Societies* 7 (2005) 33-48.

Sherrott, Roger, 'Fifty Volunteers', in: Stephen Hatch ed., *Volunteers: patterns, meanings & motives. A Symposium* (1e druk; London 1983) 62-143.

Willems, Leo, 'Burgerzin en vrijwillige zorg', in: Paul Dekker red., *Civil society. Verkenningen van een perspectief op vrijwilligerswerk* (1^e druk; Rijswijk 1994) 185-199.

Willems, Leo, 'Vrijwilligerswerk tussen altruïsme, eigenbelang en burgerzin', *Sociale Interventie* 2 (1993) 9-16.

Geraadpleegde websites

www.cicerofoundation.org/pdf/lecture_penninx.pdf , Rinus Penninx, 'After the Fortuyn and Van Gogh murders: Is the Dutch Integration Model in Disarray?', 1 december 2006.

www.justitie.nl/onderwerpen/migratie/asiel, 1 december 2006.

www.justitie.nl/organisatie/minister_verdonk/column/archief_column/40426Illegaaliteit.aspx, Rita Verdonk, 'Illegaaliteit', 1 december 2006.

www.justitie.nl/organisatie/minister_verdonk/speerpunten/Illegaaliteit_en_terugkeerbeleid/index.aspx, 1 december 2006.

www.raadvanckerken.nl, 1 december 2006.

www.vluchtelingenwerk.nl, 1 december 2006.

www.vng.nl, 1 december 2006.